

AMDDIFFYNIAD

YN ERBYN Y

CYHOEDDIADAU

A wafgarwyd yn ddiweddar gan y

Socianus
S O S I N I A I D.

Ymha un y dangosir yn amlwg *Annuwioledeb* ac
Afresymmoldeb eu HEGWYDDORION.

A OSODWYD ALLAN GAN

WR EGLWYSIG at ei BLWYFOGION.

AT BA UN Y CHWANEGWYD

P R E G E T H

A R Y

DRINDOD YN UNDOD.

Satan a' th eistfodd chwari, Luc xxii. 31.

YR ARGRAPHIAD CYNTAF YN GYMRAEG.

CAERFYRDDIN,

ARGRAPHWYD GAN I. DANIEL, YN HEOL-Y-BRENIN.

M DC LXXXIX.

AMDDIFFYNIAD

YN ERBYN

SOSINIAETH.

Fy anwyl Frodyr,

YR ydych yn byw mewn oes a gwlad, ymha rai y mae llawer yn tybied y gallant ddywedyd a gwneuthur yr hyn a fynnon. Cyn belled a hyn yma yn wir, yr ydys etto dan ddiogelwch y gyfraith, sef na's dichon un dyn faethu'r llall trwy ei ben, heb gael dioddef marwolaeth am hynny, oddieithr iddo wneuthur hynny ar egwyddor o anrhydedd. Ond efe a ddichon waradwyddo enwau da, cyhuddo'r gwirion, gosod tywyllwch am oleuni, a goleuni, am dywyllwch, cablu Duw, di-anrhydeddu'r brenin, a datguddio noethni ei wlad, heb gael ei alw i un math o gyfrif. Efe a ddichon godi ystafell i fywedyddiaeth (*star-chamber*) a dysgeidiaeth lythyrennol, ymha un y bydd i holl weithredoedd o amddiffyniad gwir grefydd, a disgleirdeb llywodraeth eglwys Loegr, gael eu camddarlunio, a'u darnio, heb gyfiawnder na thru-garedd, dros bymtheg mlynedd ar hugain ynghyd; eu clustiau wedi eu torri ymaith, eu trwynau wedi eu hollti, ac fel hyn wedi eu hanffurfio yn cael eu troi allan i'r heolydd i'w eu gwatwor gan y werin, y rhai a gasglant oddi yma, fod ein ffydd yn ddiymddiffyniad, a'n hysgrifenwyr yn ddiystyr.

Cyn diluw Noa, yr oedd y ddaear yn llawn trawfodd, Duw yn cael ei ddiystyru, pob daioni yn cael ei fathru dan draed, ac yr oedd dynion wedi

wedi myned yn rhy bell i gymmeryd un math o rybudd. Dywed yr efengyl wrthym y bydd hi felly etto; a'r holl bobl dda, y rhai nad ydynt yn cael eu twyllo gan wag fwn, a allant weled yn amlwg, y bydd i rydd-did gogoneddus y dyddiau diweddaſ hyn, fod yn offeryn mawr i ddwyn y byd newydd i'r gradd hynny o lygredigaeth, a ddistrywiodd yr hen.

I'r diben i effaith a dylanwad crist'nogrwydd, yr hon fydd yn awr wedi dadfeilio cymmaint, fod lai lai bob dydd, y mae llyfrau mawr a bychain yn cael eu hestyn o amgylch a'u gwasgaru yn ddiwyd ymysg y cyffredin bobl, i droi ymaith eu calonnau oddiwrth wirionedd crist'nogol at anhrediniaeth a chwedlau paganaidd. Nid wyf yn meddwl fod y cyhoeddiadau rhai'n yn llawn o lwon, melltithion, ac aflendid, (er fod y cyfryw yn cael eu hargraphu hefyd yn feunyddiol) ond eu bod yn rhoi y celwydd i Dduw, yn yr holl athrawiaethau hynny, trwy ba rai y mae ein crefydd sanctaidd ni yn rhagori ar neb arall; ac os bydd iddynt gael eu gwrando a'u derbyn, yn ddiau hwy a gyffroant ei ddigofaint ef i symmud y ffydd grist'nogol i ryw Barthau eraill o'r ddaear, y rhai nad ydynt wedi esgeuluso ei ddaioni gymmaint.

Dichon rhai addaw iddynt eu hunain, pan ddel hyn i ben, y bydd i gyflwr o berffaith rydd-did gymmeryd lle; ond gwybyddent, pa mor rhydd bynnag y dichon dynion droseddu yn erbyn eu gilydd, nad yw Duw i'w ddychrynu â gofynion pen-rhydd-did. Duw'r crist'nogion fydd, ac a fydd yn Rheolwr y byd, pa un ai cydsynia libere tiniaid â'i arglwyddiaeth ef neu peidio: a hwy a allant fod yn sicr, na bydd ymadawiad y grefydd grist'nogol o'u plith o ddim canlyniad heddychol. Pan fu farw sylfeinydd ein ffydd, y ffurfafen a dywyllodd, y ddaear a siglodd, a meddyliau dynion oeddent yn synedig ac helbulus. Pan ymadawodd Duw oddiwrth y genedl Iuddewig, anghydfod, haint,

haint, a newyn, a holl ddychrynfeydd rhyfel, a holl drueni ymryffon a chaethiwed a ganlynnodd. Distryw'r hen fyd gan y diluw, llosgiad *Sodom*, caethiwed *Jerusalem*, a chyffelyb ymweliadau eraill, a ddeallir megis cynnifer o rybuddion o'r distryw hynny a gyferfydd holl *wrthgilwyr* ag ef yn y byd nefaf, ac megis fiamplau o'r hyn yn fwyaf tebygol a ddigwydd iddynt yn y byd hwn.

Fy mrodyr, yr ydwyf yn un o'r rhai hynny, yr hwn trwy gymmorth Duw, a ddymunwn yn ewyllysgar i sefyll yn erbyn y llifeiriant gwyllt o heresi ac annuwioldeb ag fydd yn bygwth torri i mewn arnom; ond nid oes gobaith i wneuthur hyn i un diben, oddi eithr gallu o honom fymmud ymaith un cam-gymmeriad marwol, dan ba un y mae y rhan fwyaf yn awr o bobl anwybodus yn llafurio, ac o ba un y mae gelynion ein ffydd bob amfer yn cymmeryd mantais. Y cam-gymmeriad yw hyn;—Y dichon crist'nogion gyfrif eu hunain yn sicr o heddwch Duw, os na fyddant yn euog o dwyllo, putteinio, meddwi, lladratta, a lladd.—Hyn yw cyfeiliornad yr anwybodus, ac y mae'r cyfrwys yn eu gwenhieithio hwynt ynddo, gan ddywedyd wrthynt, Os bydd iddynt ond byw yr hyn a alwant hwy bywydau da, nad yw erthyglau ffydd ond materion o opiniynau yn unig, ac am hynny nad oes raid iddynt fod mor fanol ynghych eu credo. I wneud y ddychymmyg ysgafn hon yn fwy dymunol, y mae un o'n prydyddion (yr hwn ni flinodd ei hunan erioed â llawer o grefydd) wedi ei gosod mewn math o brydyddiaeth:

Am drefn ffydd ymladded y difynwyr mawr eu fel,

Nid drwg yw cyfiwr hwnnw, os cyfiawnder oll a wnel.

Ond ni thyf bywyd da ar ffydd ddrwg, mwy nag y dichon grawnwin dyfu ar ysgall. Y mae hyn yn wir o achos mwy nag un rheswm, ond yn bennaf, o blegid mai'r drygioni gwaethaf yw dryg-

drygioni'r meddwl yn erbyn Duw; am ba un y
deisyfaff gennad i gynnyg rhai ystyriaethau i chwi
yn y bennod ganlynol.

P E N. I.

Am Ddrygioni Ysrydol.

Y Bywyd crifnogol a gynnwys ddwy gangen
fawr o ddyledswyddau; y cyntaf tu ag at
Dduw, a'r ail tu ag at ein cymmydog. Y mae
gan Dduw hawl ddiamheuol i'r un gyntaf, a'n
cymmydog i'r ail; ac yr ydym i'w garu a'i gyn-
northwyo ef, trwy ystyriaeth o'n dyledswydd at
Dduw, yr hwn a orchymynodd i ni wneuthur felly.
Ond os tramgwyddaf yn nechreuad fy nyledswydd,
a throfeddu yn erbyn Duw ei hun, pa reswm fydd
gennyf i ddisgwyl ei heddwch ef am yr hyn a
wnelwyf i arall? A efgusoda gweithredoedd bych-
ain disdadl o gymmwynas i'm cyd-ddeiliad fi am
weithred o wrthryfel yn erbyn fy nhywysog, neu
rwystro cyflawni y rhan hynny o'r gyfraith arnaf
ag fydd ddyledus am fradwriaeth? Beth oedd y
pechod a ddygodd farwolaeth i'r byd? Nid pechod
yn erbyn eu cyd-greaduriaid, canys nid oedd un
etto, ond yn unig yn erbyn gorchymmyn pendant
a chadarnhaol Duw. Datguddiwyd y byddai i'r
pren gwaharddedig i gael marwol effaith. Am-
mheuwyd y datguddiad hwn; gwirionedd Duw a
alwyd mewn cwestiwn; chwant balchder a orch-
fygodd, a barn a marwolaeth a ganlynodd. Os
darfu i Adda gan hynny ddistrywio'r holl fyd trwy
bechu yn erbyn gwirionedd Duw, diammeu y
dichon pob dyn yn neilldaol ddistrywio ei hunan
trwy'r un moddion; er rhoddi o hono ei holl ddâ
i borthi'r tlodion, a'i gorph i'w losgi er daioni
ei gyd-greaduriaid.

Y mae ffordd fer arall i ddinoethi'r un cam-
gymeriad. Ystyriwch amgylchiadau'r diafol, a

pha fath un ydyw. Nid yw efe yn aelod o'r gymdeithas ddynol, a chan ei fod yn *yspryd*, ni's gall wneud pechodau'r *corph*. Nid yw efe na glwth, na meddwyn, na chybydd, na godinebwr; y mae ei holl ddrygioni ef o natur *ysprydol*; neu mewn geiriau eraill, pechod y meddwl yw, nid pechod y *corph*. Y mae yn gynhwysedig yn hyn, sef, gwrthwynebu doethineb Duw, gwyrddroi ei air ef, cam-ddarlunio ei gyfiawnder, dyfstru ei gnawdoliaeth, dwyn ar gof i ddynion feddylliau drwg, amlhau heresiau, rhannu a rhwygo eglwys Crist; mewn gair, gwaith yr *yspryd* gwrthgiledig yw gwrthwynebu gwaith yr *yspryd* dwyfol, trwy holl ymdrechïadau cyfrwysdra, celwydd, balchder, mai lais, a gwrthddywediad. Y mae efe gan hynny, yr hwn sydd yn gwrthwynebu Duw, fel y mae'r diafol yn gwneuthur, yn ddisgybl ac yn weinidog i'r diafol; ac os yw yn gwneuthur yr un gwaith, pa beth a ellir ddisgwyl, ond y caiff ef dderbyn yr un gyflog? Y caracter mwyaf perthynafol i'r diafol, am ei fod yn fwyaf cymmwys i'w ei amcanion, yw'r hwn sydd fwyaf tebyg iddo ei hun: a thu ag at ffurfio'r fath caracter, y mae yn gwneuthur defnydd o'i brofedigaethau mwyaf cymmeradwy. Y meddwyn pen-galed, y tyngwr aflan, a'r anlladwr llygredig, ydynt siamplau isel o ddrygioni, a'r gwaelaf o ysgolheigion y diafol. Fe welir y rhai'n weithiau wedi blino ar eu ffeidd-dra, ac yn gadael eu cwmpeini. Ond y pechadur opiniyngar a philosophyddaidd sydd ddyn o agwedd arall, balchder pa un ni chaniatta iddo byth ddiwygio. Y Phariseaid a'r Ysgrifenyddion, dynion hunandibus o'u dysgeidiaeth, a gawfant allan ffyrdd, debygent, i ddiangc rhag y gyfraith ddwyfol; hwynt-hwy, gan hynny, a lynasant wrth weithredoedd satan, ac yr oeddent yn sefydlog yn eu cyfeiliornadau; tra'r oedd y Publican yn cael ei wneuthur i ymadael â'i grib-ddeiliad, a'r buttain i olchi ymaith ei brynti â dagrau edifeirwch. Y
gorth-

gorthrymmwr a ddenir ymaith gan ariangarwch; yr hyn fydd yn atdeb pob peth; a'r buttain fydd aberth i anffyddlondeb, tloedi, a gwael ddygiad i fynu yn fynych: ond y pechadur, yr hwn fydd yn cyfeiliorni ar egwyddor, a ofododd ei hun i wrthwynebu ewyllys Duw. Pechaduriaid o îs radd a droseddant y gyfraith, ond y mae efe yn ei barnu hi: a lle byddo balchder wedi uno â chyfeiliornad, y mae dyn yn soddi gyd â phwys wrth ei sodlau, yr hwn ni's gad iddo gyfodi fyth drachefn.

Beth a feddyliwn ni, gan hynny, ond ei fod ef, yr hwn fydd debyg i'r diafol yn ei ddrygioni, yn fwyaf atgas gan Dduw? A thyma gyflwr y twyllwr ysprydol. Oddi yma mae'r efengyl yn ein rhybuddio ni, *fod doethineb y byd hwn yn ffolineb gyd â Duw; fod i bob meddwul gael ei ddwyn i gaethiwed; fod i ddychymmygion gael eu bwrw i lawr; fod gan satan ei ddysfnderoedd, ei ddirgeledigaethau o anwiredd, yn gyŷtal a'i dwyll mwy cyffredin a llai cyfeiliornus; fod ganddo ef oruchwilwyr i ganmol ei egwyddorion, gau apostolion, gweithwyr twyllodrus, yn ymrithio eu hunain yn apostolion Crist, ac mewn modd arbennig yn goganu'r efengyl, dan broffes allanol o'i phregethu i fynu mewn modd mwy pur a dealladwy.*

Y rhai hyn, fy mrodyr, ydynt beryglon, am ba rai ychydig o grist'nogion fydd yn awr yn wiliadwrus; ac am hynny y mae gwaith pob twyllwr, yr hwn fydd yn deall ei alwedigaeth, yn fwy hawdd a llwyddiannus nag yr oedd yn arfer bod. Y mae'r gweniaeth dwyllodrus o *rydd-did cydwybod*, ac awdurdod barn ddirgelaidd, (pob un o'r ddau ydynt wedi eu lledu allan i rydd-did annherfynol o ddadleu holl ddatguddiad Duw i ddyn) gwedi cael eu hadrodd mor fynych yng nghlustiau pobl, hyd ne's ydynt wedi pen-feddwi ar y swm, ac ni's gallant weled un drwg-weithredwr wedi ei adael yn y wlad, ond y cyfryw ag fydd wedi eu condemnio yn y carchar. Pan fyddo lleidr pen-ffordd,

neu

neu dorrrwr tŷ, wedi ei gael yn euog, rhoddir barn yn fuan arno; y mae yn gwneud ei farw-lef, y dihenyddiwr yn gwneud ei swydd, a thyna ddiwedd o hono; ni bydd neb yn cyhuddo'r gyfraith am greulondeb y barnwyr am bartiaeth, na'r rheithwyr am ei ganlyn. Ond pan el y *Sofnian* cab-leddus oddi amgylch i godi ymranniadau yn yr eglwys, ac i ladratta ffydd y crist'nogion (y trysor mwyaf gwerthfawr a feddant ar y ddaear) codir uchel lef os cynnygwch ei rwystro ef. Y mae pabyddiaeth yn erlid y gwirionedd; am hynny rhaid i gabledd prodestanaidd ddiangc yn ddifai; ni's dichon mwy o waradwydd nâ hyn fod i'r broffes brodestanaidd, na mwy o achos gorfoledd i'r papistiaid, y rhai a ddymunant weled yr holl brodestanaid yn myned ryw ffordd o amgylch, trwy Sofiniaeth i babyddiaeth.

Gan hynny, yn ol trefn y grefydd grist'nogol, pa mor ddrwg bynnag y dichon drygioni cnawdol fod, y mae drygioni ysprydol yn waeth; canys y mae'r meddwl ynddo ei hun yn well nâ'r corph, ac yn ganlynol, yn ol hen ddihareb, yn waeth yn ei lygredigaeth. Ni ddichon un ufudd-dod, gan hynny, fod yn gymmeradwy gan Dduw, ond yr hwn fydd oreu o'r cwbl oll, sef ufudd-dod y deall-dwriaeth: nid oes un calondid yn gyffelyb i'r hwn fydd yn ymorchestu o ddifrif am y *ffydd a roddwyd unwaith i'r saint*; nid oes un cymmedroldeb yn debyg i hwnnw ag fydd yn ymgadw rhag meddyliau uchel, a dychymmygion rhyfygus. Na fydded i ni, gan hynny, fod wedi ein syfrdanu yn hirach â rhagrithiol *fywydau da*, y rhai fydd yn methu yn y fath ufudd-dod a hyn, meddyliau pa rai fydd yn anghyttuno â doethineb datguddiedig Dduw: canys y mae drygioni ag fydd dduach nag anfoesoldeb cyffredin; ac y mae rhinweddau moesol yn rhyw beth, neu ddim, neu yn waeth nâ dim, yn ol yr egwyddorion oddiwrth ba rai y maent yn deilliaw. Os bydd i ddyn, yr hwn a wnaeth ymarferiad

arferiad o feddwi bob dydd o'i fywyd, gadw ei hun yn sobr dros un diwrnod, yn unig fel y casto gyfleusdra i ladratta oddiar ei gymmydog, neu ei dwyllo ef mewn rhyw fargen, o ba werth y mae'r fath sobrwydd? Onid yw yn waeth nâ'i feddwdod? canys anifeilaidd yw ei feddwdod, a thyna'r gwaelthaf a ellwch ddywedyd am dano; ond ei sobrwydd cythreulig yw. Gellwch gymhwyso hyn at achosion eraill: a gadewch i mi ddywedyd wrthyh, pe byddai ond i ddrygioni ysprydol gael ei ddeall yn iawn, megis y mae yn aros yn y diafol, y gwreiddyn o hono oll, ni's gallai dynion byth gael eu twyllo, megis y maent yn awr, ag ymadroddion canmoladwy y rhai hynny ag sydd yn cynllwyn i'w eu hudo hwynt: ac yr ydwyf yn gwir gredu, y byddai i un bregeth odidog ar garacter y diafol, gan ddiofsg y blaidd hwnnw o'i gochl philosophyddaid, a'i wisgoedd defaid, gael mwy o effaith tu ag at gadw llawer o bobl yn sefydlog yn y gwirionedd, nâ chant traethawd ar byngciau neillduol o athrawiaeth. A hyn yn naturiol a'm harwain i ddangos i chwi pa gyfrwyfdra a arferir i ymdannu herefi ac anghrediniaeth.

P E N. II.

Am Drefn y rhei'ny a ledant gau Athrawiaeth.

FEL ag y bu gau prophwydi yn erbyn deddf Moses, felly dywedir i ni y bydd gau prophwydi yn erbyn yr efengyl; ac megis y mae gwerth ac anrhydedd ein cyfraith ni uchlaw yr un luddewig, ni a ddylem edrych yn fwy diwyd ar ol y rhei'ny sydd yn chwennych ei llygru hi. Ni bu ac ni fydd yr eglwys byth hebddynt; ac y mae'r apostol yn hyfysu i ni, fel y bydd i'r eglwys heneiddio y bydd iddynt *fyned waeth waeth*. Rhoddodd ein Meistr bendigedig i ni un rheol tu ag at eu hamlygu hwynt, yr hon ni fetha ond anfynych

fynych i ni: *Gochelwch* (medd ef) *rhag gau brophwydi*, y rhai a ddeuant attoch *meuwn gwisgoedd defaid*. Yma y dangosir eu hymddangosiad allanol; y maent yn nesau attoch, nid fel bleiddiaid, ond fel defaid; nid megis paganiaid, ond fel crist'nogion; nid fel gau brophwydi, ond fel yr unig wir brophwydi erioed a'ch cyfarfu. Yn wir, fy mrodyr, peth gwan a phlentynaid iawn fyddai dychymmygu nad oes dim yn bechod ond yr hyn fydd yn ei alw ei hun felly. Onid yw pob peth drwg yn rhoddi enw da arno ei hun? Y smugler a eilw ei hun yn *farfadaur tég*, y buttain a ennill ei bywioliaeth *meuwn ffordd onest*, y cwacer a eilw ei gwaceriaeth y *gwir ddifnyddiaeth grist'nogel*, *Chubb* * a eilw ei grist'nogaeth, heb ei articlau o ffydd, *gwir efengyl Iesu Grist*; ac ni wna'r jesuit ond ychydig o niwaid yn *Lloegr*, ne's y geilw ei hun yn *wir brotestant*, fel yr ydys yn gwybod i rai o honynt wneud. Pan fyddo gau ddysgawdwr yn gwneuthur ymosodiad ar eich ffydd chwi, nid ydych i ddisgwyl y rhydd efe i chwi wybodaeth o'i fwriad ar groes y farchnad, fel cyhoeddwr cyffredin, gan ddywedyd, "Yn awr bobl dda, "edrychwch attoch eich hunain, canys yr ydwyf "yn myned i wadu holl athrawiaethau'r efengyl, "gan fy mod yn tybied y gallaf wneuthur gwell "crefydd nâ honno sydd yn y Bibl." Pe byddai iddo wneud y fath gam-gymmeriad anweiddus a hyn, byddai i'w feistr, naill ai ei droi ef ymaith megis bradychwr, neu ei roddi ef i synu fel offeryn anaddas tu ag at y diben o dwyllo. Nid yw satan ei hunan, pan fyddo yn ofalus a diwyd yn ei weithredoedd mwyaf ardderchog, byth yn gweithio dan y character atgas o fod yn elyn i Dduw a dyn; ond yn dechreu gyd ag *ymrithio ei hun yn angel y goleuni*; a'i gynnorthwywyr, yn lle cyfaddef eu

* Awdwr ymyf y Sofiniaid, gwerthwr canhwyllau wrth ei gelfyddyd.

drygioni, ydynt yn gyffredin yn fwy ymddangosia-
dol a gwenieithgar yn eu proffes nâ dynion eraill.
Cydwobod a rheswm, elusengarwch a duwioldeb,
purdeb a chariad, ydynt oll yn eiddo iddynt hwy,
ac nid yw eraill ddim gwell nâ dychymmygwyr.
Pan fyddo gau ddysgawdwr, gan hynny, yn gwneud
cynnyg ar eich ffydd chwi, gellwch ddisgwyl iddo
eich annerch yn y fath eiriau a'r rhai canlynol:—

“ *Fy mrodyr crist'nogol, yr ydwyf yn ddi-dwyll*
“ *yn caru'r efengyl, a chennyf y gofal mwyaf dwys*
“ *dros ei hanrhydedd, mi ddymunwn eich gosod ar*
“ *eich gwiliadwriaeth yn erbyn y rhai sy'n beio*
“ *ar reswm dynol, ac yn gwahardd i chwi wneud*
“ *defnydd o hono, fel y dygont i mewn y fath*
“ *athrawiaethau ag na chyttunant â rheswm nac â*
“ *gair Duw. Crefydd yw etifeddiaeth mwyaf*
“ *gwerthfawr dynol-ryw; ac os, trwy fendith*
“ *Duw, y gallaf eich dwyn chwi i dderbyn yr un*
“ *olwg arni a mi fy hun, ni gawn gyd-lawenhau.*
“ Er fod Pabyddiaeth wedi ei diwygio, y mae
“ etto gyfeiliornadau lawer yn aros, y rhai trwy
“ ddefnyddio rheswm, a ellir eu gyrru allan.—
“ Rhodd Duw yw rheswm, ac felly'r ysgrythur,
“ ac ni's gallant fod yn wrthwyneb i'w gilydd.
“ Mae yspryd o farnu, yr hwn y mae llawer o bro-
“ ffeswyr crist'nogol yn ei gofledio i ormodedd;
“ ond y mae'r gwir grifion yn dioddef pob dim.
“ Fy mrodyr, na sylfer chwi â barnau byrbwyll a
“ gwaradwyddus dynion:—os byddwch byw yn
“ dduwiol yng Nghrist Iesu, rhaid i chwi ddioddef
“ erledigaeth.” Yr ymadroddion hyn a gym-
merwyd allan o draethawd byr a rhagrithiol gan
y *Sofiniaid*, yn cael ei werthu am UN GEINIOG,
wedi eu gwasgaru yn aml ar hyd y wlad; i wen-
wyno meddyliau y cyffredin bobl. Chwi gym-
merech yr awdwr fel crediniwr didwyll o'r yf-
grythur sanctaidd, perffaith yn ei gariad, a chwedi
ei gyfnerthu ag yspryd un o'r merthyron. Ond
na thwyller chwi: nid aur yw pob peth melyn.

Gadewch

Gadewch i mi gan hynny ddeisyf eich ystyriaethau, tra fyddwyf yn gwneuthur rhai nodau o fulw ar y darnau ymadroddion uchod, i ddangos i chwi, nad yw ei gynnygiadau ef ond cwbl wrthwyneb i'w ei gyhoeddiadau, a'i athrawiaethau yn gwyrddroi trefn ac amcan crist'nogaeth; ac yna y gwelwch pa wahaniaeth mawr fydd rhwng fwn geiriau a'r sylwedd o honynt.

Yn y lle cyntaf gan hynny, pob dyn synhwyrol a'i cyfrifff yn amgylchiad drwg-dybus ac ofnus iawn, pan fyddo i ddyn ddechreu ei ddadl â chanmoliaeth iddo ei *hunan*. Pe byddai i efron, pan eloch i'w farchnad-tŷ, eich annerch chwi â chlod o'i onestrwydd ei hun, a'i fanol fulw at barch ac anrhydedd ei fasnach, a'i gariad at bawb a fu, ag fy, ac a ddel atto i brynu, chwi edrychech ar hyn oll megis ei ffordd a'i hudoliaeth i'ch twyllo chwi. Felly y mae ein *Safinian* yn galw ei hun yn *garwr yr efengyl*: nid yw efe yn beiddio gadael i chwi chwilio hynny allan trwy ei lyfr; ond yn gobeithio y bydd i'chwi gael eich dallu i weled y drwg o hono, trwy feddwl yn dda am yr awdwr, cyn yr ymosodoch arno. Y mae efe yn proffesu y *gofal mwyaf dros anrhydedd yr efengyl*; ond fel y mae efe yn gwadu ei holl athrawiaethau achubol hi, pwy ddichon gymmeryd ei air ef; pe bae yn ei gadarnhau hyd yn oed trwy gant o lwon?

Yna y mae efe yn eich cynghori i wneud defnydd o'ch rheswm; hynny yw, i weled pethau â'ch llygaid eich hunain, a pheidio cymmeryd eich twyllo gan yr hyn a ddysgir i chwi: yr hyn fydd gyngor rhagorol iawn; ond ni ddilynodd ef hynny ei hunan, ac nid yw chwaith yn bwriadu i chwi ei wneuthur. Ei ddychymmygion ydynt fenthyciol oddiwrth *Sofinus*, a'i ganlynwyr y deistiaid, ac yn enwedig oddiwrth *Chubb*, ysgrifenniadau pa un fydd yn cynnwys holl ddirgelion y ddifnyddiaeth ddiwygiedig bresennol. Fel na ddichon efe yn gyfiawn gymmeryd arno iddo ddefnyddio ei reswm

ei

ei hun. Ac megis tu ag attoch chwi y mae yn yfgrifennu, gyd â gobaith o'ch *diwyn chwi* i dderbyn yr un olwg am grist'nogaeth ag ef ei hun: am hynny nid yw ei gyfarchiadau i'ch *rheswm chwi* ddim ond gweniaeth un ag fydd trwy'r holl amser yn dymchwelyd eich rheswm, fel y deno chwi ymaith i'r un *olwg* ag ef ei hun, ymha un ni welwch ddim mwy am *grist'nogaeth* nag y mae ef yn ei weled; a hyn, medd efe, a fydd i chwi yn *sendiib* fawr. I hyn efe a'ch cynnorthwya chwi i ddehongli rhai mannau o'r ysgrythur, mor belled allan o'r ffordd, na buasai i'ch rheswm chwi byth gwrdd â hwynt; nac yntef ychwaith, oni buasai ddywedyd wrtho am danynt.

Amherffeithrwydd y diwygiad a fu'n achos i lawer o wrthddadleuon yn ddiweddar; ac y mae'r awdwr hwn o'r meddwl, er fod pabyddiaeth wedi ymadael, fod llawer o gyfeiliornadau etto yn aros yn ol. Mewn ateb i'r cyfryw beth, y mae genym hyn i ddywedyd dros ein difnyddion yn y diwygiad, ein bod yn sicr eu bod hwy yn credu'r ysgrythur, ac y mae eu hyfgrifeniadau yn dangos eu bod yn ei deall hefyd; eithr am ddiwygwyr yr amser presennol, nid ydym yn sicr eu bod yn ei chredu nac yn ei deall. Y rhai oeddent yn caru yr efengyl yn nyddiau Luther, a gymmerasant ymaith wisg goel-grefyddol crist'nogaeth, ond gadawsant y corph yn sicr. Os awn ni i weithio yn awr, rhaid i ni ei ddiwygio hyd at yr asgwrn; ond yn ol y cwbl fe fydd i rai barnwyr ammheus i ymrwystro wrth weled yr esgyrn noethion, (*skeleton*) heb byth orphwys, ne's gosod o honynt i fynu yr eilun o baganiaeth, megis y cynhygodd rhai wneuthur ynghylch hanner cant o flynyddoedd a aethant heibio; a'u gweinidog swyddol oedd *John Toland*, yr hwn a gyfansoddodd ffurf o ddwyfol wasanaeth i'r anfeidrol a'r tragwyddol fyd, (*y to pan*) oddiwrth addoliad pa un y galwasant eu hunain, Pantheistiaid.

Y mae'r awdwr yn myned ymlaen i sicrhau i ni, gan fod rheswm a'r ysgrythur eill dau yn *rhoddion Duw*, na's gallant fod yn wrthwyneb y naill i'r llall. Iawn reswm (wedi i ni gael allan pa beth ydyw) ni's gall anghyttuno â'r ysgrythur, o blegid fod yr ysgrythur yn cynnwys rheswm Duw; ond fe ddichon rheswm rhyw ddyn neillduol fod yn gwbl wrthwyneb iddi. Ond mae arnom ni eisiau gwahaniaeth yma; canys pan y byddom yn dweud am reswm yn gyffredinol, y mae pob dyn yn gweheniaethu ei hunan, mai ei reswm *ef* yw'r peth a feddylir. Ond un peth yw cael dawn rheswm, megis creadur dynol, a pheth arall yw cael y iawn ddefnydd o hono. Y mae gennym y cyntaf wrth naturiaeth; a gwaith gras yw'r ail: ac os bydd i awdwr gymmeryd un o'r rhai'n yn lle'r llall, efe a ymresymma yn fuan yn afresymmol iawn. Yr oedd gan *Voltaire* ddawn rheswm; ond nid oedd ganddo y dawn o'i arfer ef; o blegid ar bob dadl ag fydd yn perthyn i grist'nogaeth, efe a ymresymmai megis ynfyd; ond etto gyd â gwythien ddrygionus o ddeall, yr hon yn hawdd a ddeil bobl o feddyliau llygredig. Y philosophyddion Groegaidd, i ba rai yr oedd *Crist croesfoeliedig* yn *ffolineb*, oeddent a'u rheswm ganddynt fel dynion eraill; ond yr oedd eu dysgeidiaeth wedi ei wrydroi ef, a'i osod yn wrthwyneb i reswm Duw; felly nid oedd o ddim defnydd iddynt mewn matterion dwyfol, ond yn hytrach yn rhwystr. Fe fydd i'r un fath hyfforddiad gael yr un effaith yn awr: ac nid rhaid i chwi ddisgwyl, y bydd i neb ag fydd yn cam-arfer ei reswm gyfaddef ei fod yn gwneuthur felly. Efe a â ymlaen i ymfroftio am reswm yn gyffredinol, heb wneuthur un esgus dros yr anfantais o'i reswm ei hun yn neillduol. Pan fyddo rheswm dynol yn gweled pethau fel ag y mae Ysryd Duw yn eu gweled hwynt, yna y mae yn cyflawni ei swydd briodol; ond pan na byddo yn eu gweled hwynt felly, yna y mae yn cymmeryd

yr enw o philosophyddiaeth, ac yn dyfod yn ffli-
 neb, fel y rheswm o ymfroft y Groegiaid, y rhai
 yn *proffesu eu hunain yn ddoethion a acthant yn*
ffiliaid. Y mae'r byd wedi bod bob amser yn
 ddigon llawn o'r fath reswm a hwn. Pa mor gyff-
 redin yw gan bobl i siarad ynghylch cydwybod;
 ac etto pa mor lleied o rifedi ydynt hwy ag sydd
 yn ystyried pa beth yw! Canys cyd-undeb, neu
 gyd-synnïad o farn dyn a barn Duw, yw cydwy-
 bod. Pan fyddo cydwybod yn condemnio yr hyn
 y mae Duw yn gymmeradwyo, neu yn cymmer-
 adwyo yr hyn y mae Duw yn ei gondemnio, nid
 yw mwyach yn gydwybod ond hunan-dyb ac am-
 ryfusedd. Y mae cydwybod y Cwacer yn sicrhau
 iddo ef nad oes angenrheidrwydd o fedydd; ac y
 mae cydwybod y Sofinian yn ammeu addoliad eglwys
Loegr megis eilun-addoliaeth; ond nid oes mwy o
 reswm yn y naill neu'r llall, nac ynghydwybod y
 Mahometaniaid, yr hon a'u densyn ddwy fil o fill-
 diroedd ar bererindod i weled bedd eu gau bro-
 phwyd. Bu ein hawdwr yn rhydd iawn wrth esed
 allan ei feddwl ynghylch rheswm: ond pa beth yw
 rheswm, a pheth yw'r iawn ddesnyddiad o hono;
 pa fodd y gellir ei wella a'i gryfhau ef, a pha
 fodd y dichon gael ei wanhau, fel ag i farnu pob
 peth ar gam, fel y gwna llygaid dyn yn y clesyd
 melyn; ydynt gwestiynau i ba rai y mae ef yn
 debyg o fod yn amharod iawn. Y mae yn ddi-
 ammeu fod clesydau yn perthyn i'r meddwl yn
 gystal a'r corph. Balchder philosophyddiaeth oedd
 afiechyd y Groegiaid; cariad at y byd hwn oedd
 afiechyd yr Iuddewon; ac ni's gall un o honynt
 ddeall efengyl Iesu Grist.

Attebai ein diben i ymosyn, pa ham y mae efe
 yn amddiffyn ei ddarllenwyr mor neillduol yn
 erbyn yr *yspryd o farnu.* Y mae efe yn deall trwy
 brofiad, fod ei holl athrawiaethau a'i ysgriseniadau
 yn gâs gan holl gredinwyr didwyll a diragrith, pa
 un ai gwir eglwysig neu ymneillduwyr; ac am

hynny yn deisyf, fel y gwnai pob un arall yn ei amgylchiadau ef, cael diangc heb ei brofi; canys y mae ei grefydd ef yn rhy freulyd i oddef un teimlad trwsf, neu driniad diduedd. Ond nid oes iddo ef, yr hwn a arferodd air Duw mor rhydd, ac a feiddiodd gyhuddo'r eglwys o gyfeiliornad, afresymmoldeb ac annuwioldeb, o herwydd nad yw yn cyttuno â'i ddychymmyg ef, ddisgwyl cael ei ganmol, hyd ne's byddo i ni wadu ein ffydd, neu golli ein deall. Yr wyf yn addef y dylem fod yn gariadus ac yn drugarog i'r rhai hynny ag fydd yn trofeddu naill ai trwy anwybodaeth neu trwy wendid; ond ni bydd i un o'r rhai'n gael eu cyfaddef gan yr hwn fydd yn dywedyd i ni ei fod yn cael ei arwain gan refwm ymhob cam y mae yn gymmeryd.

Rhaid i bob crifion, yr hwn ni thwyllwyd gan gynghorwyr hunan-gais, wybod fod fel tu ag at Dduw yn ddyledswydd mor angenrheidiol a chlodfawr, a chariad tu ag at ddynion. Y mae canmoliaeth i eglwys *Ephesus* yn yr ysgrythur, am beidio dioddef y rhai drwg, am brofi y rhai hynny oeddent yn dywedyd eu bod yn apostolion ac nid ydynt, a'u cael hwynt yn gelwyddog, Dat. ii. 2. Yr oedd yn ddiammedu gan yr apostolion celwyddog hyn yn eglwys *Ephesus*, achos pa rai ni oddefai ei chwilio allan, lawer o bethau i ddweud yn erbyn barn gableddus y rhai a'u cyhuddai hwynt. Ond fe'n dysgir yn y siampl hyn, a llawer eraill, fod barn gyfeiliornus mewn ffydd neu gred yn fwy cymmeradwy ger bron Duw, nag yw ffurfiol gymhedroldeb mewn anghrediniaeth: a phob dyn da gan hynny a ewyllysia gael ei alw yn un ag fydd yn chwannog i farnu eraill, gan y rhai hynny, y rhai y mae yn ddyledswydd ar bob gwir grifion eu caled farnu.

Yr awdwr gan hynny a amddiffynodd ei hun, ac y mae yn ymroddi i gadarnhau ei ddarllenwyr yn erbyn pob peth a ddigwyddo yn y ffordd hon.

Na sylfer chwi, meddaf, â byrb-wyll farhad dynion:
 hynny yw, ewch ymlaen yn eon yn eich cyfeiliornadau, gan wrthddywedyd yr efengyl gyd â rhyddid apostolaidd o ymadrodd; ac os gwrthwynebir chwi â'r ysgrythurau, ac y'ch argyhoeddir o gabledd, dyfal barhewch hyd y diwedd. Y fath yw'r cyngor y mae balchder (y gwaethaf o bob cyngorhwy) yn fibrwd i'r clust, " Os cyfeiliornait, " dyfal barha a chyfiawnha hynny, canys y mae " yn bosibl y gelli ennill y suddugoliaeth trwy'r " moddion hyn; ac y mae buddugoliaeth yn fynych o fwy gwerth nâ gwirionedd. Ysgatfydd " dy fod yn blaenori; parch o dy ddoethineb di " a gaiff argraph ar ymarweddiad eraill; ac os " felly, dichon un gwrthgiliad gwael dynnu i " lawr dy holl adeilad. Bydd sicr, gan hynny, " os byddi gyndyn, fod hynny yn anrhydeddus, " yn adeiladol, ac er gogoniant i Dduw." Y mae balchder yn cyfrannu'r cyngor hwn mewn ffordd o sifal; ond y mae'r awdwr yn ei lesaru allan: a pheth sy ryfedd iawn yw, y mae'n debygu na feddylodd erioed, y dichon *gam-gymmeryd*. Os bydd i ryw ddyn gael ei ddenu i'w ganlyn ef, hwnnw hefyd o hynny allan sydd i ddechreu bod yn rhydd oddiwrth gyfeiliornadau ac yn anffaelledig; heb byth gael ei droi, heb byth gael ei symmu-l, a byth heb glywed dim ag fydd yn cael ei draddodi yn erbyn ei annuwioldeb. Pa mor fawr a rhagorol fyddai'r dianwadalwch yma mewn gwell achos! Ond yma y mae yn alarus i weled yr hudoliaeth a'r amryfuedd, i ba rai y mae'r galon ddynol yn agored. Hunan-dyb, cyndynrwydd, a gwrthddywediad, pan eisteddant mewn barn arnynt eu hunain, a ofynant hawl i'r holl anrhydedd sydd ddyledus i erlidiedig wirionedd, uniawndeb, a doethineb.

P E N. III.

Hanes byr am Gyfeiliornadau y Sofniaid.

YN awr yr ydym wedi ystyried natur drygi-
oni ysprydol, a'r tywyllodrus ymddangosiad
â pha un y mae gau athrawon yn ein hannerch;
yr ydym wedi ein parottoi i gymmeryd golwg ar
yr athrawiaethau y maent yn lasurio i'w dwyn i
mewn. Y rhai hyn ydynt i'w cael yn y traeth-
awd bychan a enwyd uchod, yr hwn a'i geilw ei
hun, *Appel at ddifrifol a diduedd broffeswyr crist-
nogaeth.* Galwaf hwynt *athrawiaethau* o eisiau
gwell enw; ond nid ydynt mewn gwirionedd ddim
amgenach na chynnifer o wrthddywediadau i ath-
rawiaethau'r efengyl.

Ni bydd i chwi mor hawdd ddeall pa beth yw
gwadu'r ffydd grist'nogol, hyd ne's cofioch, yn y
lle cyntaf, pa beth yw hi: chwi roddwch gennad i
mi gan hynny i'ch ail gosio mewn môr lleied eiriau
ag y gallwyf.

Un yw'r crifion ag fydd yn byw trwy ffydd.
Y mae ef yn gwybod yn dda, nad oes ganddo ddim
gallu o hono ei hunan i wneuthur ewyllys Duw, ac
am hynny y mae yn deisyf cynnorthwy'r Ysryd
bendigedig hwnnw, yr hwn a elwir y Diddanydd,
ac yn ol addewid Crist, fydd i fod ynom ni, ac i
aros gyd â ni yn dragywydd. Y mae efe yn gwy-
bod fod dyn wedi cwmpo i bechod a marwolaeth,
pa rai ydynt weithredoedd y diafol; ac na ddaeth
Crist i'r byd ar un diben arall ond i'w dinystrio
hwynt, i lanhau ymaith bechod, ac i orchfygu ar
angeu. Mai megis ag yr ydym mewn cyflwr
colledig, ein prynedigaeth fydd waith rhad ras
Duw, i'r hwn nid oes gyd â ni un hawl wrth na-
turiaeth. Mai efe, yr hwn a weithiodd allan y
prynedigaeth hwn, oedd y Person dwysol am yr
hwn y llafarodd y prophwyd Esai, gan ddywedyd,

Wele,

Wele, eich Duw a ddaw, ac a'ch achub chwi.
 Iddo ef gyflawni holl aberthau'r gyfraith, trwy ei offrymmiad ei hun unwaith dros bawb, a phrofi marwolaeth dros bob dyn: mai felly yn awr ynddo ef y derbyniafom ni y cymmod hwnnw a ddarluniwyd gan y gyfraith; ond nid allodd ei gyflawni.

Yma y cewch ddarluniad byr o'r grefydd gristnogol; ynghyd â'i hathrawiaethau pennaf ac arweiniol. Nid yw bwa'r arch, pan fyddo ei liwiau fwyaf disglair, yn fwy gweledig yn yr awyr, nag yw'r athrawiaethau rhai'n yn y Bibl: ac am hynny y mae dynion da a doethion wedi pregethu, ysgrifennu, dadleu, a dioddef drostynt, yn oed hyd angeu, yn agos ymhob oes, a phob teyrnas o'r byd; ac ni gawn o'r diwedd eu gweled hwynt wedi eu coronï yn y nefoedd am lynu yn ffyddlon wrthynt. Beth debygwch chwi gan hynny am awdwr, yr hwn yn ddoethach nâ'i gymmydogion, a gynnyg ei hun i chwi megis *un yn caru'r efengyl, a chando ofal dwys dros ei hanrhydedd*, ac yn gwadu hyn oll; yr hwn a'n dysg ni, mewn geiriau eraill, fod rheswm dynol i gynnysgaeddu dyn a'i holl dybiau crefyddol, a bod yr ysgrhythur i roddi annogaeth iddynt; fod gan ddyn allu digonol o hono ei hun i wneuthur ewyllys Duw; nad yw efe wedi ei eni mewn pechod, na chwedi ei ethol gan y gras dwyfol; nad yw ein Prynwr ddim Prynwr, ond siampl dda, foefol; nad yw efe Dduw, ac na wnaeth efe ddim cymmod dros ein pechodau.

Byddai da gennyf wybod, pa fodd y dichon deall dyn, wedi derbyn y grefydd newydd hon, ei gosod hi mewn credo? Ni's gellwch ddechreu yn y ffurf gyffredin, *credaf, &c.* rhaid i chwi ddywedyd, "*Nid wyf yn credu—fod dim yn rhagor*" nâ chrefydd rheswm dynol yn angenrheidiol i "*broffeswyr crist'nogaeth; nid oes arnaf eisiau*" ffydd; nid rhaid i mi wrth ras Duw; nid rhaid "*i mi gael fy ngalw, na'm hethol trwy drugaredd*"

“ redd ddwyfol ; nid wyf yn addef Iesu Grist yn
 “ Dduw i mi, nid wyf chwaith yn deisyf arno i
 “ dalu un brydwerth am fy mhrynedigaeth.”—
 Cof gennyf, pan oeddwn fachgenyn yn yr ysgol,
 glywed fy nghyfeillion yn siarad am godi'r diafol,
 wrth ddywedyd y gredo yn y gwrthwyneb. Y
 fath gyffes a hon ag fydd yn awr o'n blaen ni, a
 ellir ei chyfrif yn fwy tebygol i ateb y diben
 hynny ; ag fydd yn ddiammeu yn gymhwysach i
 ddewiniwr nag i *broffeswr crist'nogaeth*. Etto
 dyma'r gwrthddrych cariadus, dros achos pa un y
 mae cynnifer o rai soniawr wedi ymgafgu, cyd-
 osod i mewn eu harian, deisyfu, a blotto tunnelli
 o bapur. O achos hyn y gadawodd gwr bonhe-
 ddig annedwydd ei weinidogaeth yn eglwys Loegr,
 er mwyn pregethu i fynu Duw'r Mahometaniaid
 mewn ystafell ; ac y mae yn galw hyn, *cyffesu Crist*
ger bron dynion ! O achos hyn y mae eu llyfrau yn
 cael eu gwasgaru wrth y miloedd, i droi serchiad-
 au'r anwybodus oddiwrth ddirfawr wirioneddau
 yr efengyl, ac ennyn eu meddyliau â chynnifer o
 wag opiniynau, y rhai ni's gallant ond yn unig
 eu dwyn hwynt i golledigaeth : y mae'r fath fas-
 nach a hon, fel pe bai i ryw gyflog-ddyn gwael,
 fyned oddi amgylch, dan un arall, y lygru medd-
 yliau y Brutaniaid tlodion â darluniadau celwy-
 ddog, i'w tynnu hwynt o wlad eu genedigaeth, i
 ryw wlad ddirigiannol, lle na chânt ddim ond
 siommedigaeth, caled waith, tlodi, a chlesfydau
 gofidus. Nid yw'r cyfnewidiad o Grist'nogaeth i
 Sofiniaeth, ddim mwy i'w gynfigennu nâ byddai
 fymmudiad y rhei'ny, a fyddent i ymadael â hyf-
 rydwch paradwys, a llewndid gwlad Canaan, er
 mwyn cymdeithasu â gwyllt ddynion y Deheu, ar
 graig noeth a diffwrth ym môr Magelan, lle bo
 mwynhad o drugareddau ddim gwell nâ phenwen-
 did, a gwir deimlad o'u cyflwr, bryd bynnag y
 meddylient am hynny, ni's gallai ddiweddu ond
 mewn dychryn ac anobaith.

Dymunaf

Dymunaf yn awr eich gwrandawriad, tra fyddwyf yn dangos i chwi yn fwy neillduol anghywir opiniwn ein Sofinian awdwr, ynghyd â'r cyngor niweidiol a rydd ef i chwi ynghylch athrawiaethau pennaf crist'nogaeth : ac yr wyf yn credu y gwybyddwch yn fuan pa fodd i farnu am y pethau hyn, pan ddiosgir hwynt o'i ganmoliaeth ymddangosiadol ef.

P E N. IV.

Am y Defnydd o Reswm mewn Materion Crefydd.

Y Mae efe yn gorchymyn i chwi am *beidio a chredu yr holl rai hynny ag fydd yn beio ar reswm dynol*. Ond os cymmerwch chwi ei gyngor ef, rhaid i chwi ammeu'r Bibl; yr hwn fydd yn dangos i ni yn nechreu *Genesis*, fod *holl feddylfryd calon dyn yn ddrygionus bob amser* : a'r cyfryw yw athrawiaeth St. Paul, yr hwn a'n dysgodd ni, *nad yw y dyn anianol yn derbyn y pethau fydd o Yspryd Duw, ac ni's gall efe eu gwybod hwynt ychwaith, am mai yn ysprydol y bernir hwynt*. Felly nid yw efe, yr hwn nad yw'n arfer ond ei reswm naturiol yn unig, heb ryw egwyddor uchelach i wahaniaethu rhwng pethau, yr hyn fydd rodd Duw, byth yn gallu deall materion y grefydd grist'nogol. Y mae'r dyn hwn druan yn anghofio, fod Adda a'i holl hiliogaeth wedi cwympo i bechod ac anallu, ac yn gobeithio na chredwch y rhei'ny, dyledswydd pa rai yw eich adgofio chwi o hynny; megis yn wir y gwna'r Bibl o'i ddechreu hyd ei ddiwedd. Yr ydym yn darllain yn y bennod ddiweddaf o'r *Datguddiad*, fod pwy bynnag fydd yn *caru ac yn gwneuthur celwydd yn cael eu cau allan o deyrnas nesoedd*. Beth? A ydyw yn bosibl i *garu celwydd*? Ac onid yw'r serchiadau wedi eu llygru yn druenus, a eill gynnwys y fath gariad; yn

yn enwedig os bydd y celwydd hwnnw yn ymosod
 yn erbyn gwirionedd Duw, a chywirdeb ei gre-
 fydd ef; yr hwn fath gelwydd a feddylir yma?
 Pa gynnedd a wna'r fath gelwydd? Onid rheswm
 dynol yw? Nage, medd y Söfinian, cam-arfer
 rheswm ydyw: gwir yw, a thyma'r unig beth a
 anghofiodd ef; canys cwmpodd dyn o reswm i
 gam-arfer rheswm. — Yma y gorwedd y drwg;
 nid yn yr arferiad o reswm megis y cyfryw, eithr
 yn y cam-arferiad o hono, ac yng allu y cyfryw
 ferchiadau ag fydd yn ddarostyngedig i garu cel-
 wydd o flaen y gwirionedd, a'r rhai gan hynny a
 wnant offeryn a chaeth-was distadl o reswm, i
 wafanaethu eu dibenion drygionus eu hunain. —
 Dyma'r perygl o ba un yr ydym yn eich rhybuddio
 chwi, a thyma fel yr ydym yn beio ar reswm dynol.
 Nid ein meddwl ni yw beio ar draed dyn, pan
 fyddom yn ei rybuddio ef rhag neidio o hono dros
 y dibyn a thorri ei wddf. Onid ein dyledswydd
 yw ei rybuddio ef? Yn enwedig os bydd efe mor
 ddall heb allu gweled ei berygl, ac ar yr un pryd
 yn tybied mor dda am dano ei hun ei fod ef yn
 gweled yn well nâ ni? Onid yw'r efengyl ei hun
 yn rhoddi rhybudd digonol i ni oddiwrth resymol
 gyflwr y Phariseaid deillion; pethod pa rai oedd
 wedi gwreiddio gymmaint ynddynt, fel na ellid
 eu hadferu hwynt, o herwydd dywedyd o honynt,
Yr ydym ni yn gweled? Felly ar yr ystyriaethau
 yma, yr anturiaf ddywedyd i chwi, mewn geiriau
 cwbl wrthwyneb i'r rhai hynny o eiddo eich So-
 finian gynghorwr, *Na chredwch neb o'r rhai hynny*
ag fydd yn marw rhau rheswm dynol: gwnaeth y
 diafol hynny ym mharadwys; fe wnaeth y Phari-
 seaid deillion hynny; ac y mae ein deistiaid a'n
 Söfiniaid ninneu yn gwneuthur hynny y dydd
 heddyw, er anfeidrol niwaid i'r rhai hynny ag
 ydynt mor anwybodus a gwrando arnynt. Heblaw
 hyn, y mae yn fuddiol i hyspyfu i chwi, fod yn y
 rhan fwyaf o'r ymadroddion diweddar ynghylch
 rheswm,

rheswm gam-gymmeriad, yr hwn a ddylai ymhob modd gael ei symmud ymaith. Y mae i *reswm* ddau arwyddocad; y mae yn arwyddocau y gynneddf anweledig o wahaniaethu pethau, neu *allu rheswm* mewn meddwl dynol; ac y mae hefyd yn arwyddocau *gwirionedd y gwrthddadl*, heb ymddibynnu ar y meddwl. Y mae'r ddau hyn mor wahanol oddiwrth eu gilydd, ag yw traed dyn a'r ffordd y mae efe yn gerdded arni: dichon y ffordd fod yn ffordd dda, yn gorwedd yn union o'i flaen ef; a thyma'r hyn a elwir gennym ni *iawn reswm*; ond os bydd efe yn gloff, ni ddichon fyned ymlaen; os yw'r ffordd yn arw, a'i draed yntef yn dyner, efe a fydd anfoddlon iddi hi; ac os bydd efe gynyddyn, neu o feddwl gwammal, efe a â ffordd arall, i ddangos ei fod ef yn deall y ffordd yn well na chwi.

Pa mor anweddus yw i haeru, fel y gwna'r awdwr hwn, *nad oes bosibl rwydd i ateb y Pabistiaid yn eu bathrawiaeth o draws-sylweddïad*, (transubstantiation) *ond trwy apelio at reswm*. Beth? A fyddwn ni mor fyrbwyll ag addef awdurdod yr ysgrythurau i'r Pabistiaid, o barch i'n rheswm ein hunain?—Ac a fyddwn ni mor anwybodus a gwneuthur hyn mewn achos lle mae'r ysgrythur yn eu hargyhoeddi mor amlwg? Fe hyspysodd Crist i'r Iuddewon, y byddai raid iddynt *fwytta ei gnawd ac yfed ei waed ef*. Hwyl a ddychrynwyd wrth hyn, fel peth annaturiol; ac fe brofodd ein Iachawdwr hynny yn amhosibl, trwy nodi iddynt, y cânt ei weled ef yn esgyn i'r nef, lle byddai ei berson ef allan o'u cyrhaeddiad hwynt. I ddangos, gan hynny, ac i wneuthur yn amlwg, yr hyn a feddylir, y mae efe yn chwanegu, “Y cnawd nid “yw yn llefau dim; y geiriau yr ydwyf fi yn eu “llefaru wrthyh *yspryd* ydynt a bywyd ydynt.” Felly y mae y Pabistiaid yn ddiesgus am ganlyn siampl yr Iuddewon deillion, a chymmeryd ei eiriau mewn ystyr *gorphorol*. Yn llyn gan hynny y gallwn

y gallwn ateb y Pabistiaid allan o'r ysgrythur honno, yr hon y maent hwy yn addef; ac y mae hyn yn well nag apelio at reswm; canys, os wrth reswm, y deallwn *rheswm dynol*, fel y gwna'r dyn hwn, yna nid yw *ein rheswm ni* ddim rheol i'w *eiddo bwynt*: ond os wrth reswm y deallwn *iawen reswm*, neu *wirionedd gwrthddadl*, yna'r gwirionedd hynny mewn testunau ysgrythurol fydd i'w ofod i lawr o'r ysgrythur: ac yn ol fy meddwl i, ni wnaeth yr awdwr hwn nac yn ddoeth, nac fel *Protestant*, wrth roddi ei reswm i fynu i'r Pabistiaid.

Y mae efe yn ein gosod i wrthddadleu â Mahometan yn yr un modd afresymmol. Rhaid i chwi *erchi i'r Mahometan arfer ei reswm*, ac yna ni's gall efe lai nâ gweled fod ein crefydd ni yn well nâ'i un ef.—Y mae hon yn ffordd hawdd iawn i droi'r Mahometan: gallwn ddywedyd wrtho am ddefnyddio ei reswm yn ddisfnder i ni ein hunain: ond, attolwg, pwy yw'r hwn fydd raid ei nerthu i wneuthur hynny? canys y mae efe mewn dallineb a chaethiwed meddwl, dan yr athrawiaethau llygredig ymha rai y cafodd ei ddwyn i fynu.—Rhagddywedwyd am yr Iuddewon, y byddai iddynt gael eu *taro â dallineb*, ac y byddai iddynt *ymbalsalu ar banner dydd*, *megis yr ymbalsala dâll yn y tywyllwch*.—Y maent hwy yn awr yn y cyflwr hwn, yn gaeth-weision i nwydau, rhagfarn, elw, ac anghariad: a pha beth fydd gyd â ni a wnelom â hwynt? Rhaid i ni anfon ein hawdwr attynt, ac efe a ddywed wrthynt am wneuthur *defnydd o'u rheswm*.—Ond os anfonwn Gristion attynt, yr hwn a ddarllenodd ei Fibl, efe a ddywed wrthynt am weddio ar Dduw am y *ffydd* honno yr hon yw ei *rodd ef*, a rhoddi eu hunain i fynu tu ag at gael eu cyfarwyddo ganddo, megis ag y gwnaeth St. Paul, eu patrwn, cyn i'r *gen o ddallineb Iuddewig syrthio oddiar ei lygaid*. Pan oedd Paul dan ragfarnau Iuddew, ni archodd Duw iddo *arfer ei reswm*,

refwm, ond a'i tarawodd ef i'r ddaear trwy gadermid goleuni o'r nef, yr hyn a'i dygodd ef i *deimlad* o'i *ddallineb* ei hun, a hynny a'i dygodd ef i *weddio*; yna gwyrthiau eraill a agorodd ei lygaid, yr hyn ni allasai holl *resymmau*'r byd byth ei wneuthur, heb gynnorthwy gras dwyfol; ac etto ni fu y Paul hwn erioed mor belled oddiwrth yr efengyl ag yw'r Sofinian! Y mae'r pethau hyn yn ddigonol i ddangos, nad yw *rheswm*, yn y cyflwr y mae yn awr, yn abl i'n tywys ni at Dduw; ac o hono ei hun nid yw arweinydd digonol mewn achosion crefydd. Chwi a ofynwch, Pa fodd gan hynny y gallaf farnu am feddwl yr ysgrythur?—Onid wyf i hyderu ar fy *rheswm*?—Mae'r apostol yn dywedyd nad wyf, am fod yr ysgrythurau yn ddigonol i'n gwneud yn ddoeth i iechydwrriaeth, *trwy ffydd yr hon fydd yng Nghrist Iesu*. Am y *ffydd* hon, nid yw ein hawdwr yn dywedyd gymaint ag un gair: nid yw debygol ei fod ef yn gwybod am y fath egwyddor, er fod y *cyfiarwn* yn byw *trawyddi hi*, ac y mae'r ysgrythur yn llawn o honi. Pa fodd y mae nad yw'r Iuddew yn gwybod dim am yr ysgrythur, ond am ei fod yn ymddifad o'r egwyddor hon? Er fod y *Sofiniaid* o'r farn, fod yr Iuddewon wedi bod bob amser yn iawn yn y gorchymmyn mawr cyntaf, a bod yr eglwys gristnogol bob amser yn cyfeiliorni yntho o'r dechreuad. Dyma'r fath yw meddyliau y dynion *rhesymmol* hyn.

P E N. V.

Am Allu Dyn i wneud Ewyllys Duw.

Y Mae'r pwngc hwn o ystyriaeth, sef, Fod gan ddyn allu o hono ei hun i wneuthur ewyllys Duw, yn wrthwyneb i'r holl efengyl; ac yn enwedig i'r cyhoeddiad hwnnw o eiddo Crist, *Heb os fi ni ellwch chwi wneuthur dim*. Etto y mae ein

C

Sofinian

Sofnian wedi dadleu o ddifrif dros y pwngc hwn, gan gynnwys profi hynny oddiwrth eiriau'r ysgrythur honno, lle y mae Duw yn dywedyd wrth y bobl, *Dychwelwch oddiwrth eich ffyrdd drygionus, pa ham y byddwch feirw, O dy Israel?* Y mae oddi yma yn gwrthddadleu, fod gan y bobl *allu i droi eu hunain*, onid ê ni buasai Duw yn gofyn hynny. Ond oddi eithr i ni hanneru'r ysgrythur, fe ddywedir i ni gan y bobl a chan eu prophwydi, *Dychwel ni, O Arglwydd, attat ti, a ni a ddychwelir*, Galar. v. 21. a Jer. xxxi. 18. Felly os gosodir y ddwy ysgrythur hyn ynghyd, fe ganlyn, fod yn y gwaith mawr o droedigaeth, ran i ddyn a rhan i Dduw; megis yn y cyngor hwnnw o eiddo yr apostol, *Gweithiwch allan eich iechydwriaeth eich hunain trwy ofn a dychryn; canys Duw yw'r hwn sydd yn gweithio ynoch ewyllys o a gweithredu o'i ewyllys da ef*, Phil. ii. 12, 13. Yr oedd dyn, yr hwn a ddaeth at ein Iachawdwr â llaw wedi gwywo, ac wedi colli ei ffrwyth: etto Crist a ddywedodd wrtho ef, *Estyn allan dy law*. Ar yr achlysur hwn y gallasai ein hawdwr godi gwrthddadl, na iachaodd Crist y dyn hwn, am fod yn rhaid fod ganddo ffrwyth ei law, onid ê ni chaw-fai orchymmyn ei hestyn hi allan. Ond ysgafn iawn fyddai ymresymmu fel hyn; canys y dyn, mewn ffydd ac ufudd-dod i air Crist, a gynhygodd estyn allan ei law, ac yn y cynhygiad a dderbyniodd y gallu hynny ag oedd angenrheidiol i'w ddwyn i ben. Yn yr un modd yn gymmwys y mae gyd â ni; ac yn ddiammeu diben y gwyrthiau hyn oedd gosod allan ein cyflyrau ni. Y mae Duw yn gorchymmyn i ni, â'n galluoedd gwywedig, i wneuthur ei ewyllys ef:—yr ydym yn ymdrechu gwneud hynny, ac yn y cynhygiad yn derbyn y gallu sydd angenrheidiol i'w gaslawni. Yn yr holl gyflyrau hyn y mae gallu Duw ac ewyllys dyn yn cyd-weithio. Yr ydym ni'n troi ein hunain, ac y mae Duw yn ein troi ni: y dyn a estynodd ei law allan, a Christ a'i hestynodd hi allan

allan drosto ef: yr ydym ni yn gweithio allan ein iechydwriaeth, ac y mae Duw yn gweithio ynom ni yr un amfer. Hyn a ymddengys pan ofodom yr ysgrythur ynghyd: a chwi a welwch mor berryglus yw rhoi clust i'r rhai sy'n codi gwrthddadl oddiwrth ddarn o'r Bibl, wedi ei gam-ddeall a'i myndroi felly, i wneud gras Duw yn ddifudd.

Nid yw gallu mewn dyn i wneud cwylllys Duw, medd yr awdwr, *yn rhoi sail i falchïo; canys beth fydd gennym ni a'r na's derbynïasom?* Ond, medd dadl, y cwestiwn yw, Pa un a ydyw'r gallu hwn gyd â ni wrth natur, heb ymddibynnu ar yr efengyl; neu pa un a ydyw yn cael ei roddi i ni o achos yr efengyl? Dieu nid wrth naturiaeth; gan fod Duw wedi trefnu pethau i'r diben fel y byddai godidawgrwydd y gallu o *Dduw*, ac nid o HONOM NI, 2 Cor. iv. 7. Os yw pob peth yn iawn ynom ni wrth natur, a chennym oddi fewn i ni y gallu trwy'r hwn yr ydym i fod yn gadwedig, yna nid oes *gweithredoedd diabol* i'w *dinystrïo*, ac nid oedd raid i Grist ddyfod i'r byd. Ond yna y gwrthddadleuir, Os bydd i Dduw ein cynnorthwyo ni trwy alluoedd gwyrthiol ei ras, rhaid i'r athrawiaeth hon ein hannog i ryfygu, ac i roi heibio ein diwygiad, mewn gobaith o ryw droedigaeth ddifysymwth yn ol llaw. Gwir yw, y dichon hi wneuthur hyn; ac felly y dichon holl athrawiaethau'r efengyl gael eu cam-arfer pan gwympont i ddwylo drwg. Yr oedd rhai mor wrthun a dadleu o blaid *amledd o bechod*, fel y byddai i *ras Duw amlbau* yn ei faddeu ef: ond ni thynnodd yr apostol gan hynny ei athrawiaeth o gyfiawnhad trwy ffydd yng Nghrist yn ol: efe a drefnodd y matter, gwellhaodd y cam-arfer, a gadawodd ei athrawiaeth mewn meddiant fel o'r blaen. Felly rhaid i ninneu wneuthur yn awr:— os bydd rhyw ddrwg ddefnydd yn cael ei wneud o'r efengyl, nid ydym ni ei rhoi i fynu am hynny, ond eglurhau'r cam-ddefnyddiad, a'i wella o'r efengyl ei hun.

Am Bechod Gwreiddiol.

Y Mae'r awdwr yn y bennod hon yn addef ein bod ni yn *dioddef* trwy bechod Adda, ond ei fod yn beth ammhoffibl i ni *bechu* ynddo ef.— Pa un a bechasom ni yn ol cyffelybiaeth camwedd Adda, a pha mor belled y dichon ei drosedd neillduol ef fod arnom ni, fydd gwestiwn dwys : ond gellir sefydlu'r athrawiaeth o bechod gwreiddiol hebddo. Os mewn canlyniad o gamwedd Adda yr ydym wedi derbyn ystad neu gyflwr, ffrwyth naturiol pa un yw pechod, yna y mae pechod yn *wreiddiol* mewn natur ddynol, ac yn dysod i'r byd gyd â ni ; megis y dichon y gwahanglwyf neu'r gymmalwst fod yn *wreiddiol* yn y rhai fydd yn eu derbyn oddiwrth eu rhieni, ac yn dwyn hadau y clefydau gyd â hwynt i'r byd. Pe na ddaethai dim i'r byd ond marwolaeth, trwy waith Adda yn troseddu, gallasai yr athrawiaeth fod yn dywyll ; ond y mae'r apostol yn ein dysgu ni, pan ddaeth marwolaeth i'r byd, i *bechod ddyfod* gyd ag ef ; a bod marwolaeth *wedi myned ar bob dyn, yn gymmaint a phechu o barob*. Y mae'r effaith yn barhaus yn ein gwaith yn dioddef, megis y mae'r achos yn barhaus yn ein natur. Y mae'r apostol gan hynny yn dyfal barhau i lefaru am ddynolryw, megis eu bod dan ddeddf *pechod a marwolaeth* ; nid yn unig dan farwolaeth, eithr dan bechod hefyd ; a bod *deddf yspryd y bywyd yng Nghrist Iesu* wedi eu rhyddhau hwynt oddiwrth bob un o'r ddau. Yr enw a roddir i natur bechadurus dyn yw *cnawd*, yn wrthwyneb i yspryd adnewyddiedig y cristion. “ Myfi a wn, medd yr apostol, nad oes ynof fi (hynny yw, yn fy *ngbnawd*) ddim daioni yn trigo.” Ac yn yr adnod o'r blaen y mae yn dywedyd *am bechod yn trigo ynddo ef*. O'r diwedd y mae yn llefain allan,

“ Ys

" Ys truan o ddyn ydwyf fi! pwy a'm gwared i oddiwrth gorph y farwolaeth hon?" Y *cnawd* hwn, y *corph* hwn o *bechod*, y *corph* hwn o *farwolaeth*, yr hwn hefyd a elwir yr *ben* ddyn, ac a fynegir ei fod yn *llygredig*, ydynt gynnifer o ymadroddion yn cadarnhau fod pechod yn wreiddiol yn nattur dyn. A phe na bae un prawf arall o hono yn y Bibl, byddai'r ystyriaeth hon yn unig yn ddigonol, na ddichon neb fyned i mewn i deyrnas Dduw, oddi eithr iddo gael ei *eni drachefn*: canys ni fyddai dim achos i'n hachub ni trwy enedigaeth newydd, oddi eithr ein bod wedi ein colli trwy'r hen.

P. E. N. VII.

Am Etholedigaeth a Gwrthodedigaeth.

PA mor belled y mae ordinhadau Duw yn ddi-
 ammodol, sydd gwestiwn ynghylch yr hwn y
 gallem liofogi geiriau i ychydig ddiben: a phe
 byddai i ni gasglu, pa nifer o ddynolryw a fyddant
 gadwedig, a pha nifer a fyddant golledig, byddai
 ein gwaith wrth hynny hefyd yn ofer. Nid oes
 yma ond un peth yn unig i'w ystyried. Ein haw-
 dwr a haera, mai *mor sicred a'n bod ni yn cael ein*
bod oddiwrth Dduw cyfiawn a thrugarog, fod y
cyflyrau ymbarai yr ydym ni yn dyfod i'r byd yn fan-
teifol i ni. Diammeu fod hyn yn wir, cyn belled
 ag mai'r Creawdwr ei hun yw'r *achos* o'n cyflwr
 presennol: ond ymresymmiad gwael iawn yw codi
 gwrthddadl, am fod Duw yn gyfiawn ac yn dru-
 garog, fod dyn *ar yr un cyfrifon yn awr*, a phan
 y *crewyd ef gyntaf*: canys nid yw hynny ond
 dywedyd, mewn geiriau eiriau, am fod Duw yn
 gyfiawn ac yn drugarog, am hynny efe a ddywed-
 odd *gelwydd* wrthym ni yn ei hanes am y cwymp
 a'i ganlyniadau. Nid yw y rhai'n ychwaith yn
 rhoddi

rhoddi i ni un fail o achwyniad yn erbyn cyfiawnder a thrugaredd Duw: canys esfe a fymmudodd oddi wrtho ei hun y dechreuad o'r holl ddrwg a'r gwagedd i *rydd-did y creadur*; megis y cadwodd esfe ynddo ei hun y dechrenad o bob adferiad i *rydd-did ei ras*: trwy rinwedd y rhydd-did hwn y mae esfe yn galw y sawl a fynno, ar yr amser y gwelo ef ei hun yn dda, ac yn *rhannu i bob dyn yn wahanol megis y mae yn ewyllysio*. Y mae ein hawdwr yn ymddadleu ag ef am y rhydd-did hwn o alw a chyfrannu; gan gadarnhau, ein bod ni'n ddieu, (cyn sicred a bod Duw yn gyfiawn) yn dyfod i'r byd ar gyfrifon manteisiol, a'n bod ni yn mwynhau'r ammodau hyn heb gael ein galw atynt. Ond y mae'r ysgrythur, yr hon fydd o well awdurdod, yn hyspysu i ni, i Dduw *chwanegu at ei eglwys y rhai a fyddent gadwedig*; a bod ei holl aelodau hi yn etholedig i'r ddwyfol ragorffaint o fod yn gyd-etifeddion â Iesu Grist; i'r hyn nid oes ganddynt, yn ddieu, un hawl wrth naturiaeth. Y mae *doniau a galwedigaeth* Duw yn cael eu hadrodd ynghyd: canys o'i rad *ddawn* ef yn unig yr ydym ni Genhedloedd wedi cael ein *galw* i oruchwiliaeth ei grefydd sanctaidd. Y Duw, yr hwn a alwodd *Abraham* o'i wlad ac oddiwrth ei berthynafau, a chweddi hynny a alwodd y Genhedloedd trwy'r byd, wrth weinidogaeth ei apostolion, *gan roddi iddynt edifeirwch i fywyd, a wnaeth, trwy'r un weithred o ras, le i ni gael hawl i fendithion y faint efangylaidd*: a phannad ydym mwyach yn deilwng o'n galwedigaeth, esfe a ddichon ein difreinio ni; neu, i arferyd iaith yr apostol, esfe, yr hwn a'n himpiodd ni yn ei eglwys, a ddichon ein torri ni ymaith oddi wrthi, a'n gwrthod, megis y gwrthododd yr Iuddewon er siampl i ni. Y mae yn awr mor bosibl i ddyn golli ei sefyllfa, trwy drosedd dan yr efengyl, ag oedd i Adda golli paradwys: a'r ffordd barod i hyn yw, ceisio hawl anghyfiawn trwy falchder i freintiau

freintiau nad ydynt eiddom ni; canys fel hyn y gwnaeth yr Iuddewon. Hwyl ymfroftiasant fod ganddynt *Abraham yn dad iddynt*, ac na fuasant erioed mewn caethiwed. Felly y mae'r *Sofnian* yn ymfroftio ei fod ef wedi cael ei eni mewn cyflwr manteisiol, ac yn gwadu ei fod dan gaethiwed pechod: ac am hynny, yn ol ei gyfrif am dano ei hun, nid oes eisiau yr efengyl arno ef; canys y mae'r efengyl yn ei chynnyg ei hun yn oleuni i'r dall, nerth i'r gwan, meddyg i'r claf, a bywyd i'r marw.

P E N. VIII.

Am Dduwdod CRIST.

CEDWID gormod o le i chwilio a sefydlu yr holl destunau y mae ein hawdwr wedi eu gwyrddroi: nid oes chwaith achos i wneud hynny. Ei athrawiaeth a ddymchwelir yn fuan iawn.—
 “ Os gofynwch, (medd efe) Pwy ynteu yw Iesu
 “ Grist, os nad yw efe yn Dduw? Yr ydwyf yn
 “ ateb, yng eiriau St. Pedr wrth yr Iuddewon,
 “ ar ol ei adgyfodiad a'i efgyniad, fod Iesu o
 “ Nazareth yn ddyn profedig gan Dduw, &c. ac
 “ wrth ddyn rhaid meddwl yr unrhyw o fod a ni
 “ ein hunain.” Y tasg gan hynny a rydd efe
 arnoch chwi yw hyn yn unig: pan gaffoch Iesu o
 Nazareth yn cael ei alw, *ein Harglwydd a'n Iach-
 awdwr Iesu Grist, ein Duw a'n Iachawdwr Iesu
 Grist, Duw a ymddangosodd yn y cnawd, JEHOFA
 ein cyfiawnder, y Duw cadarn, Tad tragywyddol-
 deb, yr Alpha a'r Omega, y Cyntaf a'r Diweddaf,
 Haul y Cyfiawnder, Tywysog y bywyd, Arglwydd
 y gogoniant, trwy'r hwn y crewyd pob dim yn y
 n.foedd ac ar y ddaear, a thrwy'r hwn y maent yn
 awr yn cyd-sefyll, ym mherson pa un yr oedd Duw
 yn cymmodi y byd ag ef ei hun, sef holl gyfiawnder y*
Duwdod

Duwddod yn gorphorol. Pan ddarllenoch y rhai'n, meddaf, ac aneirif o'r unrhyw ymadroddion, yr ydych i chwilio ffyrdd o'u dehongli hwynt yn y fath ystyr, fel ag i adael dim ynddynt oll ond Iesu o Nazareth, *bod o'r unrhyw â chwi eich hunain.* Fy mrodyr, os ydych yn tybied y dichon hyn gael ei wneud, yna yr ydych gwedi myned yn rhy bell i mi eich hadferyd chwi. Os ydych yn tybied na ddichon fod, yna y gwelwch sawr gyfeiliornad Sofiniaeth, ac nid rhaid i mi'ch blino chwi ymhellach ar y pwngc hwn.

P. E. N. IX.

Am Gymmod dros Bechod trwy Farwolaeth CRIST.

MEGIS y mae'r *Sofiniaid* yn gwadu cwmp dyn, ni's gallant fod yn gysson heb wadu ei holl ganlyniadau, o ba rai y mae athrawiaeth y cymmod yr un mwyaf pwysfawr. Ac athrawiaeth yw, mor eglur a hynod, fel ag y darfu i holl ddynolryw, y rhai a gawsant un hyspyrwydd am burdeb Duw, a'u heuogrwydd eu hunain, uno yn y gwaith o offrw m aberthau tu ag at droi heibio lid y galluoedd anweledig; wrth hyn yn rhoddi tyftiolaeth gyffredinol i'r egwyddor fawr honno o'r gyfraith a'r efengyl, mai *heb dywallt gwaed nid ves maddeuant.* Y parch cyffredin hwn i'r hanes o dalu iawn a ogwyddodd y Cenhedloedd i goffeidio aberth Crist, yn yr hwn y cawsant y cymmod hwnnw, yr hyn oll a ddymunasant; ac am hynny nid yw'r prophwyd yn ofni ei alw ef, *Dymuniad yr holl genhedloedd.* Ond yn y ffordd hon nid yw efe yn ddymunol i'r *Sofiniaid*, y rhai a gawsant allan ffordd arall o gymmeradwyaeth. Y maent yn dala, nad oes dim yn angenrheidiol, ond yn unig edifeirwch ac adferiad moefol ar ran pechaduriaid; a bod Duw, ar ei ran yntef, yn rhwym trwy ei ddaioni i faddeu iddynt yn rhad. Ond yn awr, beth fydd

fydd i ni a wnelom â'r holl ymadroddion ysgrythurool hynny ag fydd yn llefaru am Iesu Grist, megis *aberth dros bechod*? Mewn ateb i ba beth mi anturiaf sicrhau i chwi, y dichon yr un cywreinrwydd ag fydd yn profi nad yw Iesu Grist *ddim mwy nâ dyn*, mor hawdd hefyd brofi nad oedd ef *ddim aberth*. Gwir yw, meddant hwy, y mae yn cael ei *alw* yn *aberth*, ond yn unig mewn *ymadrodd cyffelybiaethol*, megis y mae ein gweddïau a'n moliant yn cael eu galw yn *aberthau*. Nid oedd ei farwolaeth yn *aberth dros bechod*, ond yn unig siampl o ddioddef yn amyneddgar dros ei grefydd; siampl i ni ddioddef yn yr un modd os gelwir arnom: ac yr oedd hwn, medd ein hawdwr, yn ei ffordd wenieithgar, yn *aberth ardderchog yn wir*; felly nid yw *aberth ardderchog* un *aberth* yn y byd. Ac yn awr, fy mrodyr, onid yw hon yn ffordd ragorol i ddehongli'r ysgrythur? Crist a fu farw *dros ein pechodau ni*: a pha beth y mae yn feddwl? Dim oll, ond iddo farw dros ei grefydd ei hun! Ac os byddwn ninneu feirw yr un modd, yna yr ydym ni mor wirioneddol yn *aberth drosto* ef ag yr oedd ef *drosom ni*, medd y Sofiniaid: ac felly dywed y Cwacer, nad oedd gwaed Crist *ddim mwy nâ gwaed rhyw saint arall*. Eithr beth a ddywed yr ysgrythur? Crist ein pasg ni a *aberthwyd drosom ni*. Oni ddarfu i'r pasg a'i waed rwystro cyflawni y dialedd hwnnw, yr hwn a gwmpodd ar yr Aiphtiaid? Os Crist gan hynny yw ein pasg ni, y mae yn canlyn, rhaid fod ei waed ef yn gwneuthur yn awr *drosom ni* yr hyn a wnaeth gwaed Oen y pasg dros yr Hebreaid yn yr Aipht: eithr yr oedd y gwaed hwnnw yn *iaawn*, ac yn dwyn *prynedigaeth oddiwrth farwolaeth* gyd ag ef: felly gan hynny y mae ei eiddo yntef; yn ol yr ymadrodd hwnnw o eiddo St. Paul, *Y mae i ni brynedigaeth trwy ei waed ef, sef maddeuant pechodau*. A oedd y pasg yn siampl i'r Hebreaid? A fu efe farw dros ei grefydd ei hun? Naddo: yr oedd

oedd ei waed yn cael ei dderbyn yn gymmeradwy tu ag at achub pobl Dduw, pan oedd y rhai ang-hrediniol yn cael eu dinystrio; ac am hynny y mae gwaed Crist yn cael ei gymmeradwyo i'r un diben, onid ê ni's dichon ef fod yn basg. Yn wir ni fu erioed un pasg *gwirioneddol* a *phriodol* ond Crist yn unig, mor gelwyddog gan hynny yw y rhai a ddywedant mai aberth *cyffelybiaethol* oedd. Ni allasai gwaed teirw, a geifr, ac ŵyn, y rhai a offrymmodd yn feunyddiol, dan y ddeddf, a chanddynt ymddangosiad gwir aberthau, gyflawni yr hyn oeddyt yn fwriadu: nid allasai lanhau'r gydwobod oddiwrth deimlad o euogrwydd: ac i ddangos na wnaeth ef felly, yr oedd yr aberthau hynny yn cael eu hail-offrwm o ddydd i ddydd, ac o flwyddyn i flwyddyn: eithr Crist a'i hoffrymmodd ei hun *unwaith dros barwb*, a thrwy'r offrymriad hwnnw a *berffeithiodd yn dragywydd y rhai a sancteiddiwyd*. Trwy haeddiant yr aberth hwn, y mae efe yr awr hon yn ymddangos, megis ein harchoffeiriad, yngwydd Duw drosom ni, megis yr oedd archoffeiriad yr Iuddewon yn myned i le sancteiddiolaf y deml, unwaith yn y flwyddyn, ynghyd â gwaed yr aberth blyneddol. Yr ydym ni ymhell oddiwrth wadu, fod Crist yn siampl i ni yn ei *farwolaeth*, yn gystal ag yn ei *fywyd*: ond nid siampl yn unig ydoedd ef, fel y mae'r *Sefinian* yn cam-gadarnhau. Yr oedd efe yn *Eiriolwr* (a), yn *Gyfyngwr* (b), yn *Deml* (c), yn *Offeiriad* (d), yn *Aberth* (e), yn *Bridwerth* (f), yn *Werth Prynedigaeth* (g), yn *Iawn* (h), yn *Gymmod* (i), yn *Oen wedi ei ladd dros bechodau'r byd* (k); yn fyr, yr oedd ef y cwbl a osododd y gyfraith allan am dano: ac yn lle bod yn aberth cyffelybiaethol

(a) Heb. vii. 25. (b) a ix. 15. (c) Ioan ii. 21. (d) Heb. iv. 14. (e) a ix. 26. (f) Mat. xx. 28. (g) 1 Cor. vi. 20. (h) 1 Ioan ii. 2. (i) Rom. v. 11. (k) Ioan i. 29.

yn unig, yr oedd yr holl aberthau a fuasent o'i flaen ef, o ddechreuad y byd, yn *gyffelybiaethau* o hono ef ei hun, yr hwn unwaith dros bawb yn niwedd y byd, oedd y *sylwedd* a'r *gwirionedd*.

Os ydych yn ewyllysio gweled holl athrawiaeth y cymmod wedi ei chadarnhau a'i hegluro mewn un testun, ystyriwch pa beth a ddywedodd yr apostol, *Heb. x. 26, 27. Canys os o'n gwirfodd y pechawn, ar ol derbyn gwybodaeth y gwirionedd, nid oes aberth dros bechodau wedi ei adael mwyach, eithr rhyw ddisgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac angerdd tân, yr hwn a ddisa y gwrthwynebwy'r.* Y mae hyn yn ein dysgu ni fod tân o'r nefoedd yn ddyledus i bechaduriaid, a bod yn rhaid iddo gwympo ar bechaduriaid eu hunain, oddieithr i aberth, trwy osod ei hunan allan yn eu lle hwynt, droi ymaith y digofaint fydd yn eu disgwyl. Crist yw'r aberth hwn, cymmeradwy gan Dduw yn ein lle ni: ond os ymadawn â'n proffes, gan ddiystyru y rhagorffaint hon o gael un yn ein lle, yna ni's gallwn gael *un aberth arall*, ond rhaid derbyn y llid dwyfol yn ein *personau ein hunain*. Pan fyddo Duw yn cael ei ddatguddio, megis unwaith ar fynydd *Sinai*, a phan fyddo *angerdd y tân* hwnnw, yr hwn a ddisgwyli'r yn cwympo ar *wrthwynebwy'r* yr efengyl, yna y gwelwn yr angenrheidrwydd o'r aberth hwn dros bechod: ac os bu i ddadlyddiaeth dichellgar rhyw dwyllwr ein hudo i hyderu ar ryw ffordd arall o iechydwriaeth, ni felldithiwn yr awr y gwrandawfom arno.

P E N. X.

Y DIWEDDGLO.

NID ydych i ryfeddu, fy mrodyr, ar ffolineb na drygioni y cynhygiadau rhai'n a wneir ar eich ffydd chwi: dywedodd yr ysgrhythur i ni, y deuai'r amser pan na *ddioddefent atbrawiaeth iachus,*

iachus, eithr yn ol eu chwantau eu hunain y pen-tyrrant iddynt eu hunain athrawon, gan fod eu clustiau yn marwino. Ac fel mae llawer yn credu unrhyw gau-farn, y mae yn naturiol iddynt i ddymuno i chwi *oddef athrawiaeth iachus* mor lleied a hwythau. Gyd â'r olwg hon y cymmerant bob poen ag sydd bosibl tu ag at ofod ar lled eu gau egwyddorion; yr hyn y mae Doctor Priestley, trwy gam-enw, yn alw, *Gosodiad allan y gwirionedd*. Y mae'r opiniynau hyn, megis y gwelfoch, yn wenieithgar iawn i falchder dynol: ac y mae yn hen ddihareb, mai hawdd y credir gwenieithwyr. Nid oes eisiau un dwys ymresymmiad, pan fyddo drygioni eich calonnau yn eu cynnorthwyo hwynt yn eu gwaith; yr hwn a lwyddianna yn fwy o achos isel bris eu cyhoeddiadau, yr hyn a'u dyru hwynt yn nwyllaw'r darllenwr tlottaf.—Eu llyfrau a werthir ar hyd y byd am geiniog; y rhai fel hadau ysgall, gan eu bod yn fychain ac yn ysgafn a ddygir o amgylch gan y gwyntoedd, ac a gymmerant wraidd ymhob tir, (y math gwaethaf yw'r goreu) hyd oni redant dros wyneb y ddaear, a hyn a alwant, *Gosodiad allan y gwirionedd*. O nag eled y llafurwr i gyfngu tra fyddo'r gelyn yn ddyfal ac yn llwyddiannus! Chwi ellwch farnu, gan hynny, fod eich sefyllfa yn beryglus; a phan argyhoedder chwi o hyn, gobeithir y byddwch ar eich gwiliadwriaeth. Ac yn awy mi a ymdrechais, fel y mae fy nyledswydd yn gofyn, i ddangos i chwi yr hyn sydd gan elynion eich ffydd i ddywedyd mewn darn o lyfr; chwi ellwch farnu am y rhai eraill drofoch eich hunain. Felly yn brofenol, myfi a ddiweddas â'r cyngor hwnnw o eiddo St. Ioan—*Anwylid, na chredwch bob yspryd, eithr profwch yr ysprydion ai o Dduw y maent: o blegid y mae gau-brophwydi lawer wedi myned allan i'r byd*, 1 Ioan iv. 1.

T E R F Y N.

P R E G E T H

A R Y

DRINDOD YN UNDOD

MAT. xxviii. 19.

*Ewch gan hynny, a dysgwch yr holl genhedloedd,
gan eu bedyddio hwy yn enw'r Tad, a'r Mab,
a'r Ysryd Glân.*

Y Cyfryw yw'r ffurf anrhydeddus o fedydd, a ordeiniwyd gan ein Harglwydd bendigedig ei hun, yn gyfraith barhaus a sefydledig i'w eglwys. Wedi prynu dynolryw, a thrwy hynny ennill hawl newydd a neillduol i'w eu hufudd-dod a'u gwafanaeth, efe a aeth ac a gymmerodd feddiant o'i etifeddiaeth a bwrcafodd. Ac i ba ddi-ben? Y mae'n amlwg, fel y dygai bob cenedl, wedi eu gwneuthur fel hyn yn eiddo iddo ei hun, trwy fraint eu prynedigaeith, i wybodaeth ac addoliad y gwir Dduw. A pha fodd y gwneir hyn? Pa fodd, ond trwy eu gwneuthur, yn y lle cyntaf, yn adnabyddus o'r rhwymau a roddwyd arnynt gan y tri byth fendigedig bersonau, a elwir wrth yr enwau Tad, Mab, ac Ysryd Glân. Y tri pherson hyn, gan hynny, a ragfynegwyd ac a enwyd, fydd yn gwneuthur i'fynu'r unig wir Dduw hwnnw, i enw, ffydd, a phroffes pa un, y bedyddiwyd holl genhedlaethau'r ddaear, a chyd a hwy nyni ag fydd wedi ymgynnull yma yn bresennol. Yn hyn yr oedd swm crist'nogrwydd yn gynhwysedig: ar y sail hon yr oedd yr apostolion i adeiladu eglwys trwy'r holl fyd: ac yma, os yn unlle, rhaid iawn ddeall y pwngc mor bwysfawr ag yw natur Duw, a'r modd o'i hanfod, fod yn llwyr angenrheidiol; ac ni all neb gyfeiliorni yn fwy enbydus nag yn y fath erthygl a hon. Gadewch i ni gan hynny ystyried, yn

D

I. Pa

I. Pa faint a arwyddocceir yn y ffurf o fedydd, a ordeiniwyd gan ein Harglwydd i'r eglwys gyffredinol, yr hyn a ddarfu i'r eglwys honno gadw a chynnal hyd yr amser presennol.

II. Pa fodd y sicrheir hyn trwy ymadroddion helaeth o'r ysgrythur.

III. Y budd ag-fydd yn deilliaw i ni oddiwrth yr athrawiaeth a sefydlir yn y modd hwn.

I. Yn awr trwy gael ein bedyddio yn enw Duw, ni feddylir dim llai nâ myned mewn cyfammod â'r fath berfson ag yw Duw, trwy broffesu ffydd ynddo fel y cyfryw un; trwy roddi ein henwau i mewn, neu listo i'w wasanaeth; ac addunedu gostyngeiddrwydd a phob ufudd-dod iddo. Hyn yw ystyr amlwg a naturiol yr ordinhad hon, trwy ba un yr ydym yn cael ein derbyn i mewn i eglwys Crist, y ffurf ardderchog hon o fedyddio yn enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân; hynny yw, i ffydd, gwasanaeth, ac addoliad y fendigedig Drindod. Ond gadewch i ni ystyried ychydig.

Yr oedd pob cenhedl i gael eu bedyddio yn enw tri pherson, yn yr un modd, ac am hynny, yn sicr, yn yr un ystyr, megis yn enw un. Pa anrhydedd, parch, neu sawrhydi bynnag a delir i'r Tad, yn yr ordinhad odidog hon, nid allwn lai nâ meddwl eu bod hefyd yn cael eu talu i'r tri. A ydyw efe yn cael ei gydnabod fel gwrthddrych o addoliad? Felly y mae'r ddau eraill hefyd. A ydyw efe Dduw ac Arglwydd drosom ni? Felly y maent hwy. A ydym ni ei ddeiliaid, ei weision, ac yn filwyr tano? Felly hefyd yr y'm ni yr un modd danynt oll. A ydym ni wrth hyn wedi ein hadgenhedlu a'n gwneuthur yn deml i'r Tad? Felly yr y'm ni hefyd i'r Mab a'r Yspryd Glân. "Nyni a "ddeuwn atto, medd ein Harglwydd, ac a wnawn "ein trigfa gyd ag ef," *Ioan xiv. 23.* Gan fod y weithred allanol yn golygu y tri, rhaid i'r arwyddocad a'r ystyr oddi fewn wneud yr un peth. Ni

Ni allwn ystyried ymhellach, fod yn nod yr enwau o Dad a Mab, rhyw agos gyfathrach, berthynas, ac undod, rhwng dau o'r personau, yn cael eu harwyddocau; ac ni allwn mor rhesymmol gasglu rhyw beth o'r un natur am y trydydd, ag fydd mor agos yn gyffylltiedig â hwynt. Ni ddywedir, ' Yn enw Duw a'i ddau weision ffyddlon,' nac, ' Yn enw Duw, a Christ, a'r Yspryd Glân;' yr hyn allasai roi i ni feddwl, mai un yn unig o'r tri oedd Dduw; ond, ' Yn enw'r Tad a'r Mab,' ymadrodd cwbl gynnefin a gogyfuwch, heb un arwydd o wahaniaeth, mwy nâ hwnnw o berthynas personol, ag fydd yn dysgu i ddynion eu bod o'r un natur, fel y mae pob Tad a Mab o'r un natur ddynol a'u gilydd. Oddiwrth nod gosodiad y geiriau yn y ffurf o fedydd, gan hynny, se ellir yn rhesymmol gasglu, fod y ddau berſon cyntaf a enwir o gyd-radd dwyfol neu yn ogyfuwch; a'r casgliad a dynnir oddiwrth hynny a fyddai i gyrraedd yn gyfiawn ac yn annocheladwy i'r trydydd, i'w gwneuthur hwynt oll yn gyflon ac yn gyttun; heblaw, fod y geiriau *sanctaid* ac *yspryd* yn golygu yn eglur yr un peth.

Ond y mae i ni ystyried ymhellach—ac ystyr-iaeth bwysfawr ydyw hon yn wir—fod crefydd newydd i gael ei dwyn i mewn a'i dechreu yn ol y ffurf odidog hon o eiriau. Ac ymysg pwy yr oedd i ddechreu? Ymysg y Cenhedloedd, neu'r Paganïaid. Y rhai hyn oedd i gael eu dysgu i droi oddiwrth eu gwagedd at y Duw byw; i ymwrthod â'u delwau a'u gau-dduwiau, ac felly i gael eu bedyddio yn enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Yn awr, beth oeddent hwy i ddeall ar yr achlyssur hyn, ond eu bod yn yr amser i ddyfod, i wafanaethu, i addoli, ac anrhydeddu y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, fel yr unig wir a'r bywiol Dduw, yn lle eu holl dduwiau, i ba rai o'r blaen yr ymgrymmafant? Oddiwrth y cyhoeddiad parchus ac ardderchog o'r tri pherson hyn, yn

wrthwyneb i holl dduwiau eraill, beth allasent *hwy* gasglu, ond fod y tri hyn yn feddiannol mewn gwirionedd o'r duwdod hwnnw, yr hwn yn gyfeiliornus a gredasant i fod gan dduwiau'r cenhedloedd; fod ganddynt hawl naturiol i'r holl ufudd-dod a'r gwafanaeth hynny a ddylai dynolryw dalu i'w eu Creawdwr? Ni a allwn 'chwaneu, fod y ffurf, yn rhedeg yn *enw* ac nid *enwau*, fel yn *enw*'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân, yn arwyddocau yn eglur, fod awdurdod y tri yr un peth, eu gallu yn ogyfawch, eu personau yn anwahanol, a'u gogoniant yr un.

Yr ystyriaeth olaf dan y pen hwn a fydd, na's gall dim i ymddangos yn fwy afresymmol ac annaturiol, nâ meddwl fod Duw a dau *creadur* yn cael eu cysylltu ynghyd yma yn y fath ofodiad odidog a derbyniad i mewn i gresydd newydd, i wafanaeth y Duw byw, yn gwbl-wrthwyneb i *addoliad* y *creadur*. O herwydd ni's gallir rhoddi un rhefwm, pa ham y mae'r Mab a'r Yspryd Glân yn cael eu cysylltu yn y modd hwn mor agos, ac o gyd-radd â'r Tad, mewn gweithred mor gyhoeddus, ac o'r fath ganlyniad pwysfawr i iechydwriaeth dynolryw, oddi eithr y gofynnir oddiwrth bob dyn i gredu, i addoli, a'u gwafanaethu *hwynt* hefyd, fel y Tad: ac ni's gallir, gyd â rhefwm, ddychymmyg eu bod yn cael eu hyfpyfa i ni fel y fath bersonau, ac i gredu ynddynt, eu gwafanaethu, a'u haddoli, os ydynt ddim ond *creaduriaid* yn unig; llawer llai os ydyw Crist ond dyn yn unig fel un o honom ni; a'r Yspryd Glân ond eiddo neu ansawdd y Tad yn unig: yn fyr, os ydyw y tri, a'u cymmeryd hwy ynghyd, ddim amgen nâ'r *gwir a'r bywiol Dduw*.

Hyd yma ni a fuom yn ymresymmu ar eiriau'r testun, a'r athrawiaeth a gynhwyfir ynddynt, heb gymmeryd i mewn yr hyn y mae'r ysgrhythur wedi ddatguddio yn helaeth am dduwdod y tri pherson, yr hyn oedd yn yr ail le i gael ei ofod ger eich bron.

Nid

Nid oes neb yn gwadu dawdod y Tad: mewn perthynas i'r Mab, chwi a gewch farnu drofoch eich hunain, yn ol i mi ofod o'ch blaen yr hyn a ddyfsg yr ysgrythurau mewn perthynas i'w enwau, ei briodoliaethau, a'r gweithredoedd a gyfrifir iddo.

Yr enwau dwyfol a roddir i'r Mab yn yr ysgrythur yw y rhai canlynol:— 'Y Gair yr hwn oedd yn y dechreuad gyd â Duw, a Duw oedd y Gair,' *Ioan* i. 1. 'Y Gair a wnaethpwyd yn gnawd, ac ni a welsom ei ogoniant ef, gogoniant megis yr unig-anedig oddiwrth y Tad,' *Ioan* i. 14. Pan ddywedir, 'Morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar Fab,' fe ddywedir hefyd, 'A hwy a alwant ei enw ef Emmanuel, hynny yw, *Duw gyd â ni*,' *Mat.* i. 23. Efe yw'r Arglwydd, o flaen wyneb pa un y danfonwyd Ioan Fedyddiwr,' *Luc* i. 76. Yr Arglwydd Dduw a rag-ddywedwyd gan Esay, yr hwn oedd i 'berthi ei braidd fel Bugail,' *Esay* xl. 10. Am Iesu Grist, fe a'i cadarnheir gan St. Ioan, 'Hwn yw'r gwir Dduw a'r bywyd tragywyddol,' i *Ioan* v. 20. Y mae St. Paul yn son am 'ymddangosiad y Duw mawr a'n Hiachawdwr,' neu 'ein Duw mawr a'n Hiachawdwr Iesu Grist,' *Tit.* ii. 13. i *Pedr* i. 7. O herwydd efe yw yr hwn a ymddengys i farnu'r byd. Y mae Esay yn ei alw ef, 'Rhyfeddol, Cynghorwr, y Duw Cadarn,' *Esay* ix. 6. St. Paul drachefn, 'Yr hwn fydd uchlaw pawb, yn Dduw bendigedig yn oes oesoedd,' *Rhuf.* ix. 5. Yn yr Hen Ddestament y mae Crist yn cael ei alw yn fynych *JEHOFA*, enw na all berthyn i neb ond Duw'n unig, *Jer.* xxiii. 6. *Zec.* xii. 10. *Ioan* xix. 34. *Dat.* i. 7. *Esay* xl. 10. Yn y Datguddiad y mae yn dywedyd am dano ei hun, 'Mi yw Alpha ac Omega, y Dechreu a'r Diwedd, medd yr Arglwydd, yr hwn sydd, a'r hwn oedd, a'r hwn sydd i ddyfod, yr Hollalluog,' *Dat.* i. 8. Fe a'i gelwir ef gan St. Paul, 'Arglwydd y Gogoniant;' a chan St. Ioan, 'Brenin y Brenhinoedd, ac Arglwydd yr Arglwyddi.'

Cymmaint a hyn am ei enwau; mewn perthynas i'w briodoliaethau, y mae'n cael ei hyspyfu i ni ei fod ' yn dragywyddol, heb ddechreu dyddiau na diwedd einioes,' *Heb. viii. 3.* yn anghyfnewidiol, yn aros yr un pan fyddo'r nefoedd a'r ddaear, a'r hyn oll fydd arni, yn cael eu newid, a myned heibio; ' Iesu Grift, ddoe a heddyw yr un, ac yn dragywydd,' *Heb. xiii. 8.* ' yr hwn fydd yn gwybod pob peth,' *Ioan xxi. 17.* ' yn gwybod pa peth fydd mewn dyn,' *Ioan xi. 25.* ' yn chwiliwr y calonnau a'r arennau,' *Dat. ii. 23.* ' yn bresennol ymhob man,' *Mat. xxviii. 20.* ynghanol ei bobl, pa le bynnag yr ymgynhullont, i glywed y gweddïau a offrymmir ar yr un amfer, oddiwrth holl barthau a therfynau gwahanol y ddaear; yr hyn beth ni all feintiau ac angylion wneuthur.

Am y gweithredoedd a briodolir i Grift, ni chaf enwi ond pedair yn unig.—Yn ol yr ysgrhythrau, efe a greodd y byd â'i allu, *Ioan i. 3.* *Heb. i. 10.* y mae yn ei lywodraethu â'i ragluniaeth; pe amgen, pa fodd y gall ef oruchwilio dros achosion ei eglwys? Efe a'i prynodd hi trwy ei drugaredd, ac efe a'i barna hi ar y dydd diweddaf. Yn ddiammeu, nid un bod llai nâ dwyfol, all fod yn alluog i weithredoedd o'r fath hyn. Pan yr ymddangofo efe ar ei orfedd, yn Farnwr yr holl ddaear, pwy yw'r dyn a wrthoda ei addoli ef?

Y mae'r Yspryd Glân yn cael ei ofod i lawr yn yr ysgrhythur, fel awdwr digyfrwng a gwneuthurwr gwyrthiau; ysprydoliaethwr y prophwydi a'r apostolion; chwiliwr pob calon, a diddanydd holl grist'nogion duwiol mewn blinderau. I ddywedyd celwydd wrtho ef sy'r un peth a dywedyd celwydd wrth Dduw. Cabledd yn ei erbyn ef fydd anafdduol. Ei wrthwynebu ef sy'r un peth a gwrthwynebu Duw. Y mae ef yn Nuw, ac y mae yn gwybod meddwl Duw mor berffaith ag y gŵyr dyn ei feddwl ei hun; a hynny mewn perthynas i bob

i bob peth, hyd yn oed dyfnion bethau Duw.— Cyrph-dynion yw ei deml, a thrwy eu bod ei deml *ef*, ydynt deml Dduw. Y mae *ef* yn un â Duw'r Tad, nid yn unig yn yr anrhydeddus ffurf o fedydd, fel y gwelsom uchod, ond mewn llwon crefyddol, a gweddïau am ras a heddwch; yn yr un danfoniad a galwad awdurdodol o berfonau i'r weinidogaeth; dywedodd yr Yspryd Glân, Neillduwch i mi Barnabas a Saul, *Act.* xiii. 2. Oni raid ynte mai *person* oedd *ef*? Mewn gair, y mae *ef* yn Arglwydd neu Jehofa, yn Dduw, ac Arglwydd y Llaoedd.

Ni chaf fi chwanegu at y tyfolaethau uchod am dduwdod y Mab a'r Yspryd Glân, ond yr ystyriaeth hon yn unig, sef bod gyd â ni lawer o siamplau fod yr un peth yn cael ei ddweud mewn mannau gwahanol o'r ysgrythur am yr holl berfonau, a'r un gweithredoedd yn cael eu priodoli iddynt. Fe ddywedir fod yr holl Drindod yn dragywyddol a sanctaidd, yn wir a bywiol, ac ym mhob lle yn bresennol; iddi greu dyn, ei bod yn ei hyfforddi a'i oleuo; yn ein harwain ni, i lefaru wrthym, ac i fod gyd â ni; i roddi awdurdod i'r eglwys, i sancteiddio'r etholedigion, i gyflawni pob gweithred ddwyfol ac ysprydol, ac i gyfodi'r meirw: am hynny y tri hyn oedd, y fydd, ac a fydd, yn un Duw o dragywyddoldeb i dragywyddoldeb.

Wedi i mi yn awr ystyried athrawiaeth y Drindod, fel y mae yn gynhwysedig yng eiriau'r testun, ac wedi ei sicrhau ag ymadroddion helaeth o'r ysgrythur, yr ydwyf i ddangos, yn y trydydd a'r lle olaf, y budd fydd yn deilliaw i ni oddiwrth yr athrawiaeth a sefydlir yn y modd hyn: neu, mewn geiriau eraill, mi a geisfa i ddangos, pa beth yw'r tri pherson dwyfol ynddynt eu hunain, a pha berthynas y maent yn ddwyn at eu gilydd. Gadewch i ni yn awr ymosyn pa beth ydynt, a pha berthynas y maent yn ddwyn attom *ni*, a pha
rai

rai yw'r dyledswyddau, ar ein rhan ni, ag fydd yn tarddu oddiwrth y berthynas hon; y donieu ag y maent hwy yn gyfrannu, a'r taledigaeth ag fydd ddyledus oddi wrthym ni, mewn cariad, parch, a diolchgarwch.

Y mae llawer yn dirnad am athrawiaeth y Drindod, ei bod ond yr hyn a ellir ei alw yn athrawiaeth o opiniwn yn unig, hynny yw, yn athrawiaeth, am ba un y gall dynion feddwl, tybied, ymresymmu, ac ymddadleu, mewn ffordd o ddiffyrwch, ond o ddim pwys na chanlyniad mewn bywyd crefyddol. Y mae hyn yn gam-fynniad mawr mewn barn; ac i brofi ei fod ef felly, gadewch i ni ofyn ond un cwestiwn: pa un yw'r athrawiaeth fwyaf pwysfawr i ddyn yn ei negeseuon crefyddol? Yn ddiammeu, hon ydyw, sef ei brynedigaeth ef oddiwrth bechod a thristwch, oddiwrth farwolaeth ac uffern, i gyfiawnder a llawenydd, anfarwoldeb a gogoniant. Ond pa hanes y mae'r ysgrythurau yn roddi i ni am y fath brynedigaeth? Pwy yn raslawn a fwriadodd hon ar y cyntaf, a phwy wedi'n a'i dygodd i ben? Onid y tri pherson o'r byth fendigedig ac addoledig Drindod.

Nid myfyrdod yn ol llaw ydoedd, neu amcan newydd, wedi ei ffurfio ar droseddiad a chwymp ein rhieni cyntaf. Y damwain hwnnw a ragwelwyd, ac yn ganlynol meddyginiaeth a ddarparwyd iddo: o herwydd y mae gyd â ni yr awdurdod sicraf, "Mai Crist oedd yr Oen yr hwn a laddwyd er dechreuad y byd," *Dat. xiii. 8.* Hynny yw, (o herwydd nad allir ei ddeall mewn un ystyr arall) wedi ei ladd mewn effaith, yn ol bwriad ac arfaeth Duw. Fe ddywedir hefyd, "Fod gras wedi ei roddi i ni yng Nghrist Iesu, "cyn dechreu'r byd," 2 *Tim. i. 9.* *Tit. i. 2.* Y mae'r geiriau hyn yn dala allan, fod rhyw beth cyn creadigaeth y byd wedi ei drefnu yn ein ffafr ni uchod; fod sail ein prynedigaeth, ag oedd i ddyfod,

ddyfod, wedi ei gosod y pryd hynny; fod rhyw gyttundeb, rhyw gyfammod mewn perthynas iddo wedi cael ei wneuthur: "gras a roddwyd i ni," nid yn ein personau ein hunain, o herwydd nad oeddem etto; nid oeddem ni mewn bod, ond yn ei berson ef, yr hwn oedd wedi'n i fod ein cynnyrchiolwr, ein iachawdwr, yng Nghrist Iesu.—Yn awr, rhaid oedd i'r sail gael ei gosod, a'r cyfammod ei wneuthur gan y person hwnnw, yr hwn wedi'n a welodd fod yn dda yn raslawn ei gyflawni. Pwy ydoedd ef, nid allwn lai nâ gwybod. Efe oedd Mab Duw, yr hwn a gymmerodd ein natur ni arno, ac yn y natur honno a wnaeth gyflawn a digonol aberth, offrwm, ac iawn dros bechodau'r holl fyd; y Tad oedd yr hwn a dderbyniodd y fath aberth, offrwm, ac iawn, ac yn ganlynol a faddenodd y pechodau hynny: yr Yspryd Glân oedd efe, yr hwn a ddaeth allan oddiwrth y Tad a'r Mab, trwy bregethiad y gair, a gweinidogaeth y sacramentau, i gymhwyso at gallonau dynion (ei ras yn eu goleuo, eu iachau a'u diddanu) y llesad a'r haeddiant o'r aberth, yr offrwm, a'r iawn hynny, tu ag at yr holl ddibenion o faddenant, sancteiddiad, ac iechydwrïaeth.

Na ddyweded neb ynte, fod athrawiaeth y Drindod yn athrawiaeth o opiniwn, cywreinrwydd, neu ddifyrwrch yn unig. Y mae ein crefydd ni wedi ei sylfaenu arni; canys pa beth yw crist'nogrwydd, ond eglurhad o'r tri pherson dwysol, megis wedi ymrwymo yng waith mawr ein iechydwrïaeth, wedi ei ddechreu, ei barhau, ac i gael ei derfynna ganddynt, dan eu hamrywiol enwau a pherthynafau o Dad, a Mab, ac Yspryd Glân, Creawdwr, Pryniawdwr, a Sancteiddiwr, tri Pherson, un Duw? Os nad oes un Mab Duw, pa le y mae ein Prynedigaeth ni? Os nad oes un Yspryd Glân, pa le y mae ein sancteiddiad ni? Heb y ddau, pa le y mae ein iechydwrïaeth ni? Os nad ydyw y tri Pherson hyn yn ddwysol, ac yn ogyfuwch

fuwch â'u gilydd, pa ham yr ydym yn cael ein bedyddio yn enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân? Gan hynny, na thwyller neb o honoch: 'Hwn yw'r gwir Dduw a'r bywyd tragywyddol,'

1 Ioân v. 20.

A thra na fyddoch yn gadael i neb arall eich twyllo chwi, yr ydwyf yn attolwg i chwi, na thwyllwch mo honoch eich hunain. Fe ofynir dyledswyddau oddi wrthych am yr holl ddoniau a dderbyniaf och; cofiwch pa beth a wnaeth y tri Pherfôn dwyfol drof och chwi, ac nae anghofiwch pa beth y maent hwy yn ddisgwyl i chwi dalu yn ol. Canys pa fudd a fydd i chwi gredu yn iawn am y Drindod, os bydd i chwi fyw felly fel ag i ddigio'r Drindod? Yr ydych yn cydnabod ac yn credu yn y gwir Dduw: da yr ydych yn gwneuthur. Ond na fydded i'r hyn fydd yn anrhydedd i chwi, fod yn annogaeth i ddi-anrhydeddu Duw; gwybodaeth o ba un ni wnaiff ond angwanegu eich barnedigaeth, os byddwch byw mewn balchder, llid, cenfigen, a digafedd, anlladrwydd ac anghymmedrolder, megis y Cenhedloedd y rhai nid adwaenant ef: er mai ffydd y crifftion fydd yn ei wahaniaethu ef oddiwrth eraill o ddynolryw, etto y ffydd honno, cyn y gwna hi les iddo, a raid ymddangos yn ei fuchedd a'i ymarweddiad; fel ag mae cariad at gyfaill yn cael ei dyftiolaethu oreu, trwy fod yn barod i wneuthur gwafanaeth iddo. Y mae yn wir, nid y gwafanaeth yw'r cariad, nac o gyd-radd ag ef; etto y cariad ag fydd yn naccau y gwafanaeth, a gyfrifir megis yn ddim. *Dirgelwch y ffydd* fydd drysor na's gellir mo'i brifio, ond y llestr ag fydd yn ei gymwys a raid fod yn lân a dihalog; mae yn rhaid iddo gael ei ddala mewn cydwybod bur; fel y manna, yr arwydd gogoneddus hwnnw o air y ffydd a bregethir i ni trwy'r efengyl, a gafodd ei gyfyngu i'r babell a'i gadw mewn llestr aur. Y meddwl ag fydd wedi ei gydfurfio â'r byd presennol, ac

wedi

wedi cael ei roddi i fynu i'w bleferau, er iddo adrodd y gredo, heb anghredu un erthygl o honi, a gaiff ei ffeiddio yng olwg Duw, fel llestr anaddas i wasanaeth y meist'r, ac annheilwng, o herwydd ei fod yn ammharod i sefyll yn y lle sancteiddiolaf. Mawr godidawgrwydd fydd yw hyn, sef y gall hi weithio y fath gyfnewidiad mewn buchedd ac ymarweddiad, fel na all un egwyddor arall mo'i wneuthur. Ond y mae llawer yn feddiannol o'r gwirionedd hyn, heb ei gymhwyso er eu daioni eu hunain. Ond bydded i'r cyfryw, er hynny, gadw mewn cof, mai "heb sancteiddrwydd ni chaiff neb weled yr Arglwydd." Ni chaiff dim o fothach ac amhuredd y byd aros yn ei olwg ef: ac yn hyn nid yw efe feistr caled, yn medi lle ni haodd, ac yn gofyn ffrwyth gweithredoedd da, heb roddi i ni nerth a gallu i'w dwyn hwynt allan. Y mae efe wedi parottoi i ni waed gwerthfawr yr Oen difrycheulyd, ac wedi cynnyg i ni gymmorth yr Yspryd sanctaidd, i'n cyfnerthu ni i wasanaethu y gwir a'r bywiol Dduw, yn yr hwn yr ydym yn credu: os ein purir ganddo ef, ni a fyddwn lân; os efe a'n golcha ni, ni a fyddwn wynnach nâ'r eira; a phan ddel teyrnas Dduw, a'i ogoniant ef i ymddangos, ni a fyddwn barod i weled ei wyneb ef mewn cyfiawnder.

Swm y cwbl yw hyn, fel y mae St. Paul wedi ei osod allan yn rhagorol dda mewn un adnod, "Trwy Grist y mae i ni ddyfodfa mewn un Yspryd at y Tad, *Eph. ii. 18.* At y Tad, gyd ag ystyriaeth ddyledus o'r mawr anrhydedd a'r uchelfraint yma, gadewch i ni, gan hynny, megis meibion i Dduw i weddio arno ef am faddeuant a derbyniad i mewn i'n hetifeddiaeth nefol; "Duw Dad o'r nef, trugarha wrthym wir bechaduriaid!" Ond fel nad oes gennym ddim haeddiant o honom ein hunain, dim gweithredoedd o gyfiawnder, trwy ba rai y gallwn ddisgwyl cael ei ffafr ef, ond fydd a hawl gennym yn unig trwy ddioddefiadau ac haedd-

haeddëdigaethau Crist, gadewch i ni ersyn arno
 o'i eirioli drofom, a dadleu ei haeddiant gyd â'
 Tad; "Duw Fab, brynwr y byd, trugarha wrthym
 wir bechaduriaid!" Ac yn gymmaint fod y llef
 had o'i haeddiant ef yn cael ei gymhwyso, a'
 pardwn ei felio, a ni ein hunain ein nerthu i dal
 gwasanaeth cymmeradwy, yn unig trwy weith
 rediad a chymmorth yr Ysryd Glân, gadewch
 ni ymbil am ei gynnorthwy ef hefyd; "Duw
 Ysryd Glân, yn deilliaw oddiwrth y Tad a'r Mab
 trugarha wrthym wir bechaduriaid!" Gan gofi
 etto er hyn i gyd fod iechydwriaeth yn unig ddi
 ben a gwaith anwahanol y Drindod; gadewch
 ni, gan hynny, gyfeirio ac offrw m ein taer wedd
 iau a'n hymbiliau attynt oll, megis ag at y
 mawr allu hwnnw, i ba un y darfu i ni gyffegru
 ein hunain a'n gwasanaeth; "Y gogoned, lân
 fendigaidd Drindod, tri Pherson ac un Duw, tru
 garha wrthym wir bechaduriaid."

A thydi Hollalluog a thragywyddol Dduw, y
 hwn a roddais i ni, dy weision, ras, gan gyffes
 ac addef y wir ffydd, i adnabod gogoniant y
 dragywyddol Drindod, ac yn nerth y duwio
 fawredd i addoli'r Undod; ni attolygwn i ti fod
 ni trwy gadernid y ffydd hon gael byth ein ham
 ddifffyn oddiwrth bob gwrthwyneb, yr hwn wy
 yn byw ac yn teyrnasu yn un Duw byth heb dd
 wedd. I'r unig Dduw hwn, am y moddion o r
 a ganiatteir i ni yn y byd hwn, a gobaith o ogon
 iant yn y nefas, y rhoddir, fel y mae yn ddyledus
 pob anrhydedd, mawredd a llywodraeth, pob mas
 ac addoliad, yr awr hon ac yn oes oesoedd, Ame

T E R F Y N.

